Anul XVII. Ian.—Febr. 1927. Nr. 1—2.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ.

— APARE LUNAR —

SUB PATRONAGIUL

I. P. S. SALE ARHIEPISCOP ŞI MITROPOLIT **NICOLAE.**

CUPRINSUL:

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, STR. MITROPOLIEI Nr. 32.

SIBIIU. — 1927.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Anul XVII. Ianuarie—Februarie 1927. Nr. 1—2.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

Abonamentul: Pe un an 180 Lei. Pe o jumătate de an 90 Lei. Un număr 15 Lei.

Variantele moderne ale parabolei „fiului risipitor"...

Cugetarea nevrâstnică a improvizaţilor apologeţi ai ireligiunii umple epoca noastră de sglobie ignoranţă şi de anarhii destul de îngrijorătoare.

Proletariatul spiritual pare a face concurenţă dârză celui economic. Ambiţia de a se valorifica imoral, adică de a se devaloriza uman, acaparează azi sensibilitatea proletarului moral.

Proletarizării vieţii sufleteşti a individului, îi corespunde în ordinea socială, dezechilibrul şi dezordinea.

Poezie? Există şi acest articul în lumea proletarilor morali: *poiezia viţiului.*

Poetizând păcatul îl fac — socot ei — mai suportabil şi mai impozant.

Bunul simţ, care e cumpăt în cugetare şi în sentiment, în atitudini, în hotărâri şi în graiu, este absent din capitalul vieţii spirituale al acestor esteţi ai aparenţelor, cari nu înţeleg că vieaţa omenească cere şi o anumită stilizare etică şi că în ierarhia valorilor umane ***eminenţa morală*** se impune ***mai*** categoric. Câtă vreme aceşti prelaţi ai imoralităţii vor fi ***în majoritate*** înlăuntrul vieţii sociale, în aşezămintele şi în organizaţiile ei, probabilităţile acelei mult visate idealizări sociale vor fi simţitor reduse.

E drept că păcatul se bucură de oarecare longevitate, pentrucă se sprijineşte pe puternice garanţii, să zicem, colective.

Arta de a utiliza degeneraţii morali, făcând astfel să degenereze până la inutilitate instituţiile înseşi în care au fost plasaţi, a sporit înspăimântător dezorientarea sufletească a individului şi a societăţii.

«Fiul risipitor» de azi nu mai este un exilat voluntar în familiaritatea animalităţii. El trăeşte în belşug! Are adoratori! Dictează! E arbitru! Pentrucă e inconştient! Celălalt, de care ne vorbeşte Sf. Evanghelie, e un tip simpatic, idilic.

El îşi dă seama de inferioritatea lui morală. Vrea să se regenereze. Se întoarce acasă!... Poetizând păcatul vieaţa lui îşi perduse orice poezie. O regăseşte în virtute, în simplitate, în normalitatea vieţii. Devine din nou normal, ceeace nu înseamnă mediocru, nici stupid.

Estetica, o avea ea mare valoare, dar să nu sacrifice moralitatea pe care o au adeseori oameni cari n'au nici o ideie de estetică, acei oameni cari nu-şi risipesc nici energia, nici averea şi care sunt slăviţii «săraci cu duhul», nepregetaţii «cerşetori de duh», neastâmpăraţii drumeţi ai cerului.

Aceştia trăesc fără teorii, în realitatea acelei eleganţe morale, pe care nu o găsesc totdeauna «profesorii de frumos» şi cari aceştia, trăesc adeseori în cea mai cumplită iresponsabilitate morală.

Ei şi-au organizat *monarhic* voinţa şi conştiinţa lor morală: au aşezat pe Dumnezeu în centrul lor; şi-au asimilat astfel divinitatea.

Ateul, ca şi omul de pietate mecanizată, autorul păcatului ca şi editorul sau plagiatorul lui, specialistul profesional al viţiului ca şi diletantul lui, editorul pornograf ca şi criticul indulgent şi lax, cu un cuvânt toată ceata voinţelor satanizate şi deci ostile mântuirii oamenilor, sunt tot atâtea variante contemporane ale perdiţiunii «fiului risipitor» cu deosebirea că hotărârea salutară a convertirii, a repatrierii, a normalizării la aceştia pare a fi foarte problematică, pentrucă ea cere eroism, conştiinţă, credinţă.

Nenumărate sunt azi biografiile oamenilor din care lipseşte capitolul «repatrierii». Le putem urmări până în amănunte aventurile indisciplinii lor morale, azistăm la toate progresiunile păcatului în fiinţa lor, îi vedem prăpăstuindu-se, dar foarte rareori ni se dă prilejiul de a încerca adânca emoţie morală în faţa unei *reabilitări*, a unei *reculegeri*, a unei *însănătoşiri*. Câţi părinţi n'ar tresări renăscuţi când li s'ar aduce şi lor vestea: «*Fiul tău trăeşte!*».. Undeva, acolo, departe de voi, dar *trăeşte*. Nu l-a ucis păcatul!

Nu i-a răpit credinţa! Nu i-a slăbit *voinţa de virtute!* Nu i-a strivit idealul! Nu l-a înstrăinat nici de Dumnezeu, nici de voi, nici de semenii lui *pentrucă n'a putut* — pentrucă în sufletul lui păcatul a întâmpinat o indestructibilă rezistenţă. Câţi părinţi însă nu au trăit decât durerea primului episod al parabolei — fără să aibă bucuria celui de-al doilea.

Azi sunt mulţi fii pierduţi. Sunt şi mulţi părinţi pierduţi. Şi unii şi alţii îşi risipesc puterile sufletului şi-şi seacă vlaga trupului, în intimitatea turmelor de animale sordide, simbol tragic al decadenţii şi insensibilităţii spirituale. Pentru preoţii acestor zile, care nu-şi mai pot interpreta chemarea lor simplu, dulce şi senin ca într'o pastorală virgiliană, cunoaşterea «fiilor perduţi» contemporani — oricât de curios ar parodia ei tipul clasic al celui din parabolă — este de-o neînchipuită necesitate.

Inventariul păcatelor moderne nu e un obiect fără importanţă pentru educatorii sufletului omenesc întru sfinţenie şi dumnezeire.

Variantele moderne ale fiului risipitor s'ar împuţina şi ar dispărea chiar, dacă noi am înţelege să fim ceeace ne-a vrut Mântuitorul când a zis:

«Voi prietinii mei sunteţi!»...

Suntem noi într'adevăr prietinii Lui?

Şi dacă e aşa, pe câţi din fiii perduţi ai vremii noastre i-am făcut prietini ai Lui?...

Dr. Gr. Cristescu.

1*

Raportul dintre religiune și știință.

Românii de azi trăim vremuri mari. Ne-a fost dat să vedem cu ochii proprii, cum din jertfele prisositoare ale strămoșilor noștri și din grația deosebită a ceriului, s'a înfăptuit idealul de veacuri al nostru: unirea tuturor Românilor. Acest ideal, spre care — din considerațiuni superioare binepricepute — erau polarizate în trecut toate strădaniile noastre etnice, astăzi e o realitate. Dar orice ideal atins și-a sfârșit rolul... De aceea în actualele noastre împrejurări istorice, se impune cu necesitate alegerea unui nou ideal, care să stimuleze și să centraliseze și în viitor, toate energiile neamului. Și cât este de grea această alegere, când deoparte, te vezi în fața atâtor lozinci, adeseori contradictorii, iar de altă parte, te gândești — cu un puternic și sincer sentiment de responsabilitate în fața lui Dumnezeu și a oamenilor — la consecințele nenorocite ale unei eventuale alegeri greșite... Suntem la o răspântie a istoriei.

Inaintea noastră stă — după cuvântul plin de înțelepciune divină — «calea vieții și a morții». Să alegem! Cât de mare și de solemnă este această clipă. In toiul puternicelor noastre frământări sufletești, pare că un glas ne avertizează: Nu uitați că voi sunteți purtătorii și tăinuitorii fericirii sau ai nefericirii noastre, nu uitați că dela voi atârnă să vă binecuvântăm sau să vă blăstemăm pomenirea, și în sfârșit, nu uitați că tot dela voi atârnă, să aveți în mormânt pace desăvârșită și bucurie vecinică, sau nesfârșită mustrare și iremediabilă durere. Este glasul urmașilor noștri.

Unora vi-se va părea poate bizar faptul, că având să vorbesc despre religiune și știință, am atins chiar la început chestiuni în aparență străine de acest subiect. Și totuși între cele ce veți auzi despre religiune și știință și între alegerea noului nostru ideal etnic, este o legătură organică. Expunerea mea întreagă, în cele din urmă, nu va fi altceva decât o contribuție modestă și parțială la soluționarea acestei probleme de mare importanță.

Toţi cercetătorii competenţi şi obiectivi ai vieţii spirituale româneşti de azi, au constatat, cu inima strânsă de durere, că o mare parte din intelectualii noştri — îndeosebi mai tineri — nu şi-au lămurit pentru ei personal problema raportului celui adevărat dintre religiune şi ştiinţă şi sunt încă şi astăzi de credinţa — fireşte greşită — că între ele ar exista un conflict. Pagubele, de care se resimte — din cauza unei asemenea credinţe — viaţa spirituală a acestor intelectuali, sunt incalculabile. Nu mai încape nici o îndoială, că o clarificare în această materie e necesară.

De aceea în cele următoare voiu încerca să dovedesc inexistenţa unui antagonism real şi propriu între religiune şi ştiinţă, şi — ceeace poate multora le pare acum paradoxal — necesitatea absolută a colaborării lor permanente, în vederea atingerii sigure a celor mai înalte culmi de desăvârşire ce ne stau înainte.

Pentru înţelegerea integrală a problemei în care intrăm, determin sfera noţiunilor fundamentale: religiune şi ştiinţă.

Esenţa religiunii este totalitatea acelor funcţiuni ale sufletului omenesc, care se referă la raportul dintre Dumnezeu şi om, iar esenţa ştiinţei este totalitatea acelor fapte sistemizate, care au la temelia lor un adevăr indiscutabil. Ambele au rădăcini adânci şi inexterminabile în natura noastră omenească, ambele răsar din aspiraţiile ei auguste şi inerente, ambele cresc deodată şi lângă olaltă, şi în sfârşit ambele aduc roduri îmbelşugate şi sănătoase acelora, cari ştiu să le cultive. Ştiinţa ne învaţă despre lume, religiunea despre Ziditorul lumii, ştiinţa ne arată cum este lumea, religiunea pe a cui seamă a fost creată această lume, ştiinţa cucereşte şi supune puterile acestei lumi, religiunea îngenunchiază nevolniciile trupului, şi-i dă omului posibilitatea să trăiască o viaţă în Dumnezeu, cu Dumnezeu şi pentru Dumnezeu; ştiinţa se mişcă în domeniul mărginirii, religiunea într'al nemărginirii, ştiinta — principial vorbind — are ca bază de operaţie materia, iar religiunea spiritul.

Tendinţa proprie şi specifică a ştiinţei este de a înţelege şi de a interpreta lucrurile din lume în lumina

interdependenţei lor naturale, în cadrul şi sistemul lor relativ invariabil. Ştiinţa se mişcă numai în interiorul vieţii obicinuite şi îşi culege datele pe cale de experienţă, prin intermediul simţurilor, apoi le prelucră şi le sistemisează cu ajutorul minţii, pe care o consideră de ultimă instanţă în orice împrejurare. Idealul ştiinţei în general şi al filosofiei — care adună, prelucră şi închează după criterii superioare şi generale datele pozitive ale ştiinţei — în special este, ca să ne dea o icoană adevărată, clară şi cât se poate de plastică a acestei lumi, ideal, la a cărui realizare se va lucra necurmat până când va mai trăi un om pe pământ.

Prin aceasta am desemnat limitele extreme ale oricărei cercetări ştiinţifice. Trecerea peste ele îi este imposibilă. Trebue să accentuez că, nici prin cea mai desăvârşită cercetare «strict ştienţifică» asupra lumii, nu se poate aprecia toată cunoştinţa despre ea. Ştiinţa nu poate da o rezolvare integrală a ei. Multe întrebări rămân fără de răspuns. Şi sufletul fiecărui om cere un răspuns necondiţionat tocmai la acele întrebări, la care ştiinţa nu poate răspunde. Iar aceste răspunsuri îi sunt tot aşa de necesare omului, ca şi pânea de toate zilele. Iată ce zice în privinţa aceasta uriaşul cugetător Im. Kant: «Intrebările de are lumea un început sau o limită a extensiunii sale în spaţiu, de există undeva şi poate chiar în eul meu cugetător o unitate indivizibilă şi indestructibilă, sau totul este divizibil şi trecător, de sunt eu în acţiunile mele liber sau sunt purtat ca şi celelalte fiinţe de frânele naturii şi de capriciile destinului şi în fine de există o cauză supremă a universului, sau doară obiectele naturii şi ordinea lor constituesc ultimul punct, la care trebue să ne oprim în toate speculaţiunile noastre — acestea toate sunt întrebări, pentru a căror deslegare matematicianul şi-ar jertfi bucuros toată ştiinţa sa, fiindcă ea nu-i poate da nici o mulţumire în privinţa celor mai mari şi mai importante scopuri ale omenirii», iar cunoscutul matematician Gans, zice că «există o mulţime de întrebări a căror deslegare ar preţui-o neasemănat mai mult decât problemele matematice, ca de exemplu întrebările etice,

întrebările relative la raportul nostru față cu Dumnezeu, la soartea noastră viitoare, etc».[1]

Criza sufletească pe care am vizat-o ar sfârşi de sigur prin căderea într'un scepticism fără leac, dacă n'ar veni într'ajutor religiunea cu lămuririle ei precise şi absolute. Şi când zic religiune, înţeleg pe cea autentică, religiunea prin excelenţa. Şi aceasta e religiunea în veci indefictibilă a Domnului şi Mântuitorului nostru Isus Hristos. Adevărurile ei generale sunt: Existenţa lui Dumnezeu, unul în fiinţă şi întreit în persoane, nemurirea sufletului şi libertatea voinţii, iar cele specifice, proprii: Intruparea sau venirea în lume a însuş Fiului lui Dumnezeu, a Domnului nostru Isus Hristos, care prin pilda vieţii sale dumnezeeşti, prin învăţătura, patima, moartea pe cruce şi învierea Sa, a zdrobit puterea prinţului apostat al cetelor îngereşti, a Satanei, ne-a eliberat de sub cumplita sa stăpânire şi ne-a dat posibilitatea ca prin conlucrarea noastră cu harurile Duhului Sfânt, să ne ridicăm până la cea mai înaltă treaptă a perfecţiunii, de care suntem capabili.

Dumnezeu în fiinţa şi acţiunile sale nu sufere îngrădire în nici un sens. Timp, spaţiu, materie, mărginire, schimbare, divizibilitate, dependenţă, sau alte note accidentale, îi sunt în desăvârşire străine. Este mai presus — şi'n afară de ele. Dumnezeu, — prin creaţiunea făcută din nemărginita-i bunătate şi'n baza atotputerniciei sale — este cauza eficientă, suficientă şi finală a tuturor realităţilor văzute şi nevăzute.

Omul la rândul său, a fost exact dintr'un ceput în aşa fel, ca numai în legătură intimă şi de natură harică cu Dumnezeu, să poată fi deplin mulţumit, după cuvântul fericitului Augustin: «Fecisti nos ad Te et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in Te». Posibilitatea acestei legături şi comunicări între Dumnezeu şi om, este asigurată pe o scară întinsă, prin spiritualitatea şi nemurirea sufletului şi prin libertatea voinţii, tot atâtea proprietăţi inerente naturii omului şi de o profundă afinitate cu Dumnezeu. Iar scopul ei

[1] Dr. Nicolae Bălan, Problema religioasă în timpul de azi. Sibiu. 1906. Pag. 28—29.

este sfinţirea progresivă a omului, adecă întărirea lui treptată, prin mijloace supranaturale — taine, pentru a-i mări capacitatea împlinirii poruncilor dumnezeeşti.

Iată-ne într'un domeniu nou şi cu totului deosebit de al ştiinţei. Este domeniul supranatural şi nemărginit al religiunii unde nu mai stăpâneşte raţiunea cu silogismele ei. Majoritatea covârşitoare a adevărurilor de credinţă sunt mai presus de puterea ei de înţelegere şi de producere. De aceea «Dumnezeu ni le-a descoperit, ni le-a relevat în multe feluri şi'n multe chipuri» prin aleşii săi, iar în zilele de pe urmă prin însuşi Fiul său, Domnul nostru Isus Hristos. Şi ele pot fi dobândite numai cu ajutorul credinţei pe care aşa de frumos şi de nimerit o numeşte Volkelt, «partea mistică a gândirii».

Idealul creştinismului este întemeierea pe pământ a împărăţiei creştine, a împărăţiei binelui şi a păcii, care-i în funcţiune de împlinirea integrală a poruncilor dumnezeeşti, care toate se razimă în porunca cea mare şi specific creştină a iubirii fără margini către Dumnezeu şi către aproapele.

Asemenea este această împărăţie unei familii mari, al cărei tată este Dumnezeu, iar fiii Lui, toţi oamenii, fraţi într'olaltă. Pentru întruchiparea aievea a acestui ideal trebue să mobilizăm toţi toate puterile şi să pornim chiar din această clipă sub stindardul crucii, lupta vajnică împotriva celui mai înfricoşat şi mai nebiruit vrăjmaş al nostru, împotriva păcatului, care ne pândeşte pretutindeni.

Am arătat — se înţelege foarte sumar — metoda, domeniul şi organul de cercetare al religiunii şi al ştiinţei. Acum să înşir câteva din cauzele nefireşti, care au dat naştere la conflictul dintre ele.

Ca una din cele mai frecvente cauze ale acestui conflict este a se considera împrejurarea, că se i-au adese-ori prea în pripă drept rezultate pozitive şi indiscutabile ale ştiinţei, ipotezele neverificate şi părerile subiective ale bărbaţilor de ştiinţă Numeroase experienţe din optică, din acustică şi din fiziologie dovedesc relativitatea datelor câştigate prin experienţă, iar dictoanele, «câte capete atâtea păreri» şi «a greşi e

lucru omenesc», evidenţiază subiectivitatea şi relativitatea lucrărilor minţii. Iată nişte exemple. S'a zis odată în numele ştiinţei că, singura realitate este materia, că din ea şi prin ea se explică totul, pentru ca mai târziu — dupăce s'a dovedit falsitatea acestei concepţii — în numele aceleiaş ştiinţe «infailibile», să se pornească o operă de răsturnare a ei... Darwin a făcut ingenioasa ipoteză, cunoscută sub numele său, pentruca să explice originea şi îndeosebi desvoltarea vieţii organice pe pământ. Fără o examinare critică prealabilă, a fost socotită imediat, ca cel din urmă cuvânt al ştiinţei în această chestiune, pentruca ulterior dovedindu-i-se şi netemeinicia ei, să cadă în complectă desuetudine. Fireşte că în vremurile şi locurile unde stăpânesc astfel de vederi superficiale, un conflict între religie, care este cu înverşunare atacată, şi între ştiinţa, care atacă, este inevitabil. Dar conflictul nu e real.

O altă cauză. Mulţi văd în credinţă un organ de investigaţie inferior minţii. Vă rog să vă faceţi cu toţii o examinare a tuturor datelor ştiinţifice, pe care le posedaţi, cu specială privire la organul de apercepere al lor, şi veţi rămânea stupefiaţi de numărul mare al cunoştinţelor apercepute cu credinţa. O exemplificare. Copiii dela şcoala primară cred în cele spuse de învăţător, învăţătorul crede în cele propoveduite de profesorii săi, profesorii în descoperirile ştienţifice ale diferiţilor specialişti, iar aceştia la rândul lor, cred cu toată tăria în valoarea ipotezelor, care le-au servit ca puncte de mânecare şi în exactitatea şi realitatea experienţelor lor. «Plutim în credinţă dela începutul vieţii noastre şi până la sfârşit, fără să ne dăm seama; plutim chiar atunci când ni se pare că suntem mai pozitivişti. Porumbelul în sborul său — pentru a întrebuinţa şi a restălmăci o figură a lui Kant — îşi închipue poate că ar sbura mai uşor, dacă n'ar fi aerul, care să-i opună rezistenţă. Aşa şi-or fi închipuind şi oamenii setoşi de adevăr, însă fără credinţă, că de n'ar fi această parte întunecoasă a sufletului, ei ar cunoaşte mult mai mult»[1].

---

[1] Pr. Cicerone Iordăchescu, Credo quia absurdum, Religie şi cultură. Iaşi. 1920. Pag. 13.

Precum porumbelul nu poate sbura neavând aer, tocmai aşa nu se poate ridica nici mintea în domeniul necunoscutului, fără sprijinul permanent şi efectiv al credinţei. In cercetările ştienţifice, mintea fără razimul credinţei este cu desăvârşire neputincioasă, slăbănoagă.

In legătură strânsă cu cele precedente stă dispreţul de care-s învrednicite dogmele sau învăţăturile de credinţă. Dogmele neputând fi trecute prin retorta minţii, sunt considerate şi taxate de absurde, din partea acelora, cari au ridicat altar raţiunii şi o tămâiază. Se pierde însă din vedere un lucru. Mintea, care vrea să pătrundă cu tot dinadinsul, până în cele mai tăinuite ascunzişuri ale existenţei, ea însăşi crede şi operează mult cu dogme, fireşte nu religioase, ci ştienţifice. Ştie bărbatul de ştiinţă ce este în esenţa ei materia, energia, eterul, lumina, atomul, electricitatea, gravitaţiunea, viaţa, etc.? De sigur că nu. Atunci cum stăm cu absurditatea dogmelor religioase? Noi dăm, din intimă convingere cinstea cuvenită achiziţiunilor ştiinţifice pozitive şi credem că prin acest gest obligăm şi noi pe bărbaţii de ştiinţă, — dacă nu la mai multă — cel puţin la aceeaş cinste, faţă de vecinicele adevăruri religioase-morale, pe care şi le-au câştigat cu ajutorul credinţei din izvoarele revelaţiunii reprezentanţii de elită ai religiunii.

Stările încordate s'au ivit şi din cauza amestecului, fără competenţă, a ştiinţei într'ale religiei şi viceversa. Cel mai cunoscut amestec al teologilor în problemele pur ştiinţifice este cazul lui Galilei. Acesta descoperind şi profesând învârtirea pământului în jurul axei sale, a fost dus înaintea unui tribunal eclesiastic romano-catolic, care susţinea sus şi tare, că prin această descoperire, — considerată azi ca o realitate indiscutabilă — se atacă Sf. Scriptură şi deci nu poate fi adevărată. Nu şi-au dat limpede seama aceşti teologi, că Sfânta Scriptură nu este carte de astronomie, nici de geologie, nici de ştiinţe naturale, ci o carte cu un cuprins prin excelenţă religios-moral. Au perdut din vedere că toate cunoştinţele — numite după terminologia de azi ştiinţifice — sunt în funcţiune de desvoltarea ştiinţei în epoca în care a apărut cartea, de cultura singuraticilor

scriitori, etc. In această legătură de idei a rostit Galilei cuvintele: «Sf. Scriptură ne învaţă cum să întrăm în cer, iar nu cum să învârte cerul».[1]

Nedreaptă este acuzaţia gravă, adusă la adresa creştinismului din partea unora, cari vorbesc în numele ştiinţei, că dogmele constitue o piedecă reală în calea progresului permanent şi nelimitat al ştiinţei. Ceva mai hazardat nici că se poate. Pentruca cineva să poată face astfel de afirmaţii, trebue să fie cu desăvârşire străin de cunoştinţele istorice — care arată lămurit, ce putere formidabilă a fost creştinismul tocmai în acest sens, al promovării progresului. Absolut nime nu se poate provoca la vre-un ram de ştiinţă, care ar fi câtuş de puţin împiedecat de dogmele creştine, în descoperirea de adevăruri necunoscute. Dimpotrivă, în porunca Testamentului Vechiu «supune pământul» (Fac. 1, 28) şi în îndemnul stăruitor al Testamentului Nou «toate le ispitiţi» (I. Tes. 5, 21,) găsim formulat şi sancţionat, precis şi clar principiul oricărei activităţi ştiinţifice. In legătură cu această acuzaţie, să ni se permită a pune următoarea întrebare: Dacă creştinismul este o stavilă în calea progresului, cum se face că descoperirile ştiinţifice în toate ramurile au luat avânt şi proporţii aşa de mari, tocmai în ţările creştine?

Renumitul istoric Ferrero vorbind, în cartea sa «Entre le passé et l'avenir», despre viaţa modernă, vizează cu multă tărie o cauză nouă a răcelii şi a îndepărtării de religiune. Iată cuvintele lui: «Se zice că epoca noastră este raţionalistă şi sceptică. Oare suntem noi aşa de raţionalişti şi de sceptici cum se crede? Frica de moarte, dorul după nemurire, curiozitatea faţă de lucrurile divine, nu par a fi scăzut mult. Dacă epoca noastră părăseşte religiunea serioasă şi disciplinară, o face mai ales pentru a se arunca într'un soiu de diletantism mistic, fragmentar, capricios şi anarhic. Pentruce? Pentrucă religiunea serioasă cere reculegere, perzistenţă în cugetare şi control de sine, care devine din ce în ce mai dificil în înfrigurarea care a cuprins lumea.

[1] Dr. Nicolae Bălan. Opul citat, pag. 32—33.

Toate religiunile mari, au supus sufletul unei sugestii intense şi permanente. Rugăciunile, slujbele, serbătorile, ceremoniile sunt mijloace, care constrâng sufletul să se izoleze şi să se concentreze periodic în cugetarea lucrurilor divine. Râvna pentru cele sfinte este un foc, care are nevoie de acest combustibil, ca să nu se stingă. Astăzi, chiar persoanele pioase n'au decât momente fugitive pentru aceste izolări şi concentrări. Ce putem deci aştepta dela mulţimea, care niciodată n'a fost înflăcărată de o râvnă mare pentru un asemenea lucru?

Adeseori mă întreb, nu cumva viaţa intensă şi calea ferată, care este focarul ei, sunt mai mult responsabile decât Voltaire şi Büchner, de nepăsarea religioasă a epocei noastre. Adevăratul duşman al religiunii nu mai este impietatea, ci distracţiile necurmate, împrăştierea intelectuală şi sentimentală, şi superficialitatea în care trăim toţi. Cel mai mare număr al oamenilor nu mai are timp să cugete niţel serios asupra lucrurilor divine».

Concluzia expunerilor de până aici este că, toate certele iscate între religiune şi ştiinţă au fost ceva accidental, ceva trecător, ceva izvorât din lipsa de cunoştinţă de cauză — într'un moment dat — a reprezentanţilor ştiinţei sau ai religiei şi că un antagonism propriu şi firesc între ele nu există şi nici nu poate exista, dată fiind profunda deosebire a obiectului preocupărilor lor. Şi apoi că la răceala religioasă de azi, a contribuit mult şi superficialitatea, care împedecă orice concentrare asupra lucurilor divine.

Trec la partea pozitivă a problemei.

Ca dovadă nedesminţită că între religie şi ştiinţă nu există conflict, ci dimpotrivă, că o sinteză acestor două puteri mari e posibilă, că e necesară şi că-i o podoabă pentru ceice o realizează într'un chip superior, ne stau toţi acei bărbaţi de ştiinţă, cari prin cercetările lor au făcut epocă şi care totuşi au fost de o profundă religiositate şi de o ireproşabilă moralitate.

Cred că reprezentanţii mărunţi şi necredincioşi ai ştiinţei îşi vor pleca capetele, cel puţin în faţa mărturiilor acestor bărbaţi, cari în primul rând pentru ei sunt

autorităţi consacrate în domeniul ştiinţific şi cari nu pot fi suspectaţi în această chestiune de profesionalism etc.

Voiu cita numai numele câtorva mai cunoscuţi. *Ampère*, părintele electrodinamicei, dă următorul sfat înţelept şi foarte plastic unui tânăr îndrăgostit exclusiv de ştiinţă: «Fereşte-te de a te ocupa exclusiv cu ştiinţa, cum ai făcut până acuma.

Studiază, scrutează ce e pe pământ; datcrinţa aceasta o are fiecare bărbat de ştiinţă. Dar priveşte numai cu un ochiu la lumea celor văzute, iar cu celalalt priveşte neîntrerupt la lumina cea vecinică. Cu o mână examinează natura, cu cealaltă însă te ţine de colţul hainei lui Dumnezeu, întocmai cum se ţine copilul de haina tatălui său». Tot Ampère zicea adeseori către Ozanam, prietenul său: «O cât e de mare Dumnezeu! O cât e de mare! Ştiinţa noastră e un nimica.[1]

Faraday — pe care chimistul francez Dumas îl numeşte «cel mai desăvârşit bărbat de ştiinţă dintre câţi a numărat vreodată Academia printre membrii ei» — şi-a rezumat părerea despre religiune în aceste cuvinte mult grăitoare: «Cunoaşterea şi venerarea lui Dumnezeu, ajunge la mintea mea pe căi tot atât de sigure, cum sunt acelea, pe care ajungem la cunoaşterea adevărurilor de ordine fizică».[2]

Cuvier dă o îndrumare superioară şi sănătoasă cercetării ştiinţifice când zice: «Cărţile noastre sfinte ne prezintă încă la început pe Creatorul, carele adună lucrurile înaintea lui Adam, ca să le pună nume. Alegorie fericită, carea ne învaţă limpede, că datorinţa noastră principală este: Să ne convingem de bunătatea şi înţelepciunea autorului naturii, prin studierea făpturilor care vin dela puterea Lui». [3]

Copernic, de numele căruia se leagă descoperirea sistemului heliocentric, prin care a revoluţionat întreaga astronomie, a rostit memorabilele cuvinte, care i-au fost

[1] Dr. Vasile Suciu: Teologia dogmatică fundamentală, vol. I. Blaj, 1907. Pag. 10.

[2] Ib. Pag. 15.

[3] Ib. Pag. 13.

săpate în piatra dela căpătâiu: «Doamne, eu nu caut graţia cea mare, acordată lui Pavel şi nu îndrăznesc a cere milostivirea, arătată de tine lui Petru, dar te rog pentru iertarea, pe care a-i dat-o tâlharului pe cruce». Este aceasta o mărturisire, pe care i-a smuls-o, într'o clipă de meditaţie, conştiinţa nimicniciei sale în faţa lui Dumnezeu.[1]

Keppler, cu sufletul copleşit de admiraţie faţă de Creator, strigă: «Fericiţi sunt aceia, cărora le-a fost dat să se ridice la ceruri! Este mare Domnul nostru! Cer, soare, lună, planete vestiţi lui Dumnezeu, ori care ar fi limba, prin care puteti exprima impresiunile voastre!... Şi tu suflete, cântă mărirea celui etern, în tot timpul vieţii mele».[2] Pare că auzim graiul inspirat a psalmistului. Tot Keppler îşi termină o însemnată operă a sa, cu un pasaj vrednic să fie cunoscut de toţi, căci este o rugăciune plină de smerenie la adresa Creatorului: «In sfârşit îmi rămâne, până a nu mă ridica dela această masă, pe care mi-am făcut lucrările, să-mi ridic ochii şi mânile către ceriu şi să-mi îndrept cucernica-mi rugă către Părintele luminilor. O Tu, care prin luminile ce ai vărsat peste toată natura, trezeşti în sufletele noastre dorinţa fierbinte după lumina harului Tău, ca să ne dai prin el lumina strălucitoarei Tale măriri, mulţumescu-Ţi Ţie, Dumnezeule şi Ziditorule, pentru toate desfătările ce le-a simţit sufletul meu, când a privit în extaz frumseţa fănturilor Tale. Iată aici am săvârşit o lucrare, care cuprinde rodul ostenelilor mele şi ale minţii ce în nemărginita-Ţi bunătate mi-ai dat-o mie. Pe cât m'a putut sluji slabul meu spirit, m'am silit să arăt oamenilor prin dovezi strălucirea fănturilor Tale. Dacă voi fi zis vre-o nepotrivire, învaţă-mă Tu Doamne, ca să o îndreptez, dacă voiu fi orbit de trufie înaintea minunatelor frumseţi ale lucrurilor Tale, sau dacă am căutat să-mi câştig un nume de îngâmfare între oameni, ridicând acest monument, care trebue să fie închinat numai măririi Tale,

[1] Pr. Nedelea Georgescu, despre existenţa lui Dumnezeu. Bucureşti. Pag. 55.

[2] Ib. Pag. 58—59.

iartă-mi atunci Doamne rătăcirea şi fă ca această lucrare să nu poată aduce nici odată vre-un rău, ci să slujiască în totdeauna spre a oamenilor mântuire şi spre a Sa preamărire».[1] Ce lecţie academică este această rugăciune pentru toţi bărbaţii de stimă! Şi ce bine ar fi dacă toţi ar înţelege-o!

Este imposibil să epuizezi pomelnicul bărbaţilor, de talia celor amintiţi, de aceea nu mă voiu referi, decât la câteva mărturisiri interesante şi semnificative chiar din zilele noastre.

Un ziar parisian «*Figaro*» a deschis astăvară o anchetă printre reprezentanţii mai de seamă ai ştiinţei din Franţa, cerând un răspuns precis la întrebarea: «Este vre-o opoziţie între sentimentul religios şi ştiinţă?»

Din rezultatul acestei anchete, publicat în 16 August, spicuesc şi eu ceva.[2]

Academia de ştiinţe din Paris, prin urmare cel mai înalt aeropag a ştiinţei, a dat nrmătorul răspuns: «A voi să opui ştiinţa religiei înseamnă a nu le cunoaşte pe amândouă».

Invăţatul *Grandmaison* face următoarele declaraţii: «Religia posede domeniul ei propriu, cerut de alte facultăţi omeneşti, perfect normale în exerciţiul lor şi superioare prin învecinările lor cu facultăţile pur raţionale, care găsesc alimentul lor propriu în ştiinţă. Acest domeniu, a cărui investigare scapă metodelor particulare în întrebuinţare pe terenul cercetării ştiinţifice pure, nu e atât de necunoscut, chiar pentru ştiinţă.

Aceasta face într'adevăr, să-l recunoaştem ca existând şi impune astfel după unii, sugerează cu o înaltă aparenţă de adevăr după alţii, o concluzie de ordin religios. Logica ştiinţifică ea însăşi, prin pespectivele finaliste şi spirituale pe care le deschide, prin sentimentul infinitului, pe care ea-l naşte în acei cari îi sunt supuşi până la capăt, aduce la pragul credinţei religioase. Acei cari au intrat în templu ne mărturisesc, că nici odată n'au regretat aceasta», iar într'alt loc zice: «Trebue să

[1] Dr. Nicolae Bălan. Opul citat. Pag. 43.

[2] Pr. Gr. Prejbeanu: «Sentimentul religios şi ştiinţa», în revista «Renaşterea» anul V., pag. 327—329.

ne păzim de-a amesteca metodele, făcând să reacţioneze fără precauţiuni, una asupra alteia, cele două mari forţe spirituale, pe care ancheta le pune în faţă. Nici ştiinţa, mândră de gloria ei nouă, nu trebue să năvălească pe un teren, unde ea rămâne necompetentă, dar nici religia nu trebue să înlocuiască pe nedrept sau să interpreteze cu grăbire, după vederi a priori, faptele care sunt de rezortul cunoştinţei pozitive. A fost în realitate un abuz în ambele senzuri... Dar grija de a menţine independenţa fiecărui izvor de lumină în domeniul său propriu, nu împedecă de loc ca o oarecare legătură să fie indispensabilă, o oarecare colaborare dorită.

Altarul şi laboratorul sunt deosebite şi câştigă rămânând aşa. Ele se sprijină una pe alta şi se completează, pentru a creşte, cât mai mult posibil, fericirea şi mângăierea omului. Ele nu pot deci şi nici nu trebue să se ignoreze.

E. Guillet mărturiseşte, că «ştiinţa conduce în mod natural la spiritualism»...

Mă opresc aici cu citarea din răspunsurile multe ale anchetei, a căror esenţă e, că între ştiinţă şi religie există o compatibilitate pozitivă şi din care transpiră multă lărgime de spirit şi o conştiinţă puternică a relativismului datelor ştiinţifice.

Cred că problema raportului celui adevărat dintre religiune şi ştiinţă este clarificată îndeajuns.

De aceea revin acum către sfârşit prin câteva cuvinte la cele accentuate în întroducere, la alegerea noului nostru ideal etnic. Sinteza marilor puteri spirituale, despre care am vorbit, adecă a religiunii creştine, care implică şi moralitatea în sine, şi a ştiinţei luată în sens larg, se numeşte cultură. Definiţiile date culturii sunt multe şi fiecare din ele poartă mai mult sau mai puţin pecetea epocei în care a fost dată. Lumea de azi înţelege sub cultură, totalitatea bunurilor câştigate de om cu ajutorul puterilor lui naturale, în special totalitatea achiziţiunilor ştiinţifice. Această definiţie este unilaterală şi incomplectă, căci sfera culturii este mult mai largă şi mai cuprinzătoare.

Cultura este desvoltarea armonică a *tuturor puterilor* inerente naturii noastre omeneşti, desvoltarea omului *întreg*, sau şi mai precis, sintetizarea în om a *supranaturalului cu naturalul.*[1] Cine nu-şi dă silinţa ca în cadrele posibilităţii să-şi însuşească atât religiunea, cât şi ştiinţa, cine nu-i muncit de întrebările lor mari, cine nu încearcă să vadă şi să cunoască cu ajutorul luminilor lor — ca prin doi ochi — pe Ziditorul şi zidirea, cine nu-şi ia cu ajutorul lor, ca cu nişte aripi, sborul către cer, n'are dreptul să-şi revendece titlul de om cult.

Să nu creadă cineva că prin cuvintele de mai sus, aş proclama cultura în sine, cultura pentru cultură, ca ideal. Nu. Pentru noi cultura trebue să fie numai un mijloc. Prin cultură omul ajunge la descătuşarea sa din lanţurile patimilor şi ale instinctelor, la regalitatea spiritului asupra trupului, la spiritualizare, la sfinţenie.

Idealul cel nou şi permanent valabil al poporului nostru trebue să fie sfinţenia, spiritualizarea. Şi când am zis sfinţenie, am înţeles plenitudinea desăvârşirii de care noi oamenii suntem capabili. Să nu vă miraţi de formula, pe care am dat-o noului nostru ideal, căci ea nu este aşa de străină, cum pare la prima privire.

Cultura neamului nostru, multă puţină câtă s'a făcut, conştient şi inconştient, a echilibrat perfect toţi factorii cari o compun. Indeosebi religiunea şi-a avut locul ce i s'a cuvenit. De aceea a şi putut înfrunta neamul nostru nesfârşitul lanţ al năcazurilor, ce s'au abătut peste capul lui.

De astăzi înainte toţi fiii neamului sunt datori să aibă pe planul întâi al preocupărilor lor exclusiv această concepţie despre cultură şi s'o ducă la cea mai plină de strălucire desvoltare a ei, că în feliul acesta să se apropie tot mai mult de idealul fixat.

Incă odată repet, că numai sub auspiciile culturii, definite mai sus, poate şi neamul nostru să-şi aducă — în virtutea muncii pe care o va depune şi a geniului

[1] Dr. Nicolae Bălan: Religiune şi cultură, articol în «Revista Teologică». Anul I. 1907. Pag. 343—344.

rasei — toată contribuţia de care este capabil, la patrimoniul cultural al umanităţii, numai cu ajutorul ei îşi poate câştiga un loc de frunte şi de cinste în panteonul valorilor netrecătoare, numai prin ea se poate ridica la înălţimea criteriilor de judecată ale istoriei de azi, şi'n sfârşit numai călăuzit de ea pe drumurile vieţii sale, poate atinge ţinta, pe care orânduirea divină — cu mult superioară celei omeneşti — i-a hotărît-o.

Nicolae Popovici,
stud. în teologie, Sibiu.

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.[1]

I.

Educaţia mea bisericească. — La abatele Leon Garapin. — La micul seminar. — Un superior caraghios. — Abatele Meunier. — Profesorii. — Lecturile mele. — La marele seminar. — Filozofia cu abatele Venot. — Teologia cu abatele Laurent şi Richaudeau. — O mică scrisoare a dlui Richaudeau şi răspunsul. — Abatele de Belot şi abatele Duc superiorii seminarului. — Comunitatea iezuitică a abatelui Duc. — O răscoală. — Negrii şi albii. — *Intervenţia episcopului dl de Sauzin. — Liniştea restabilită. — Reaua voinţă a abatelui Duc faţă de mine. — Legăturile mele cu părintele iezuit Fantin. — Părăsesc fericit seminarul.*

M'am născut la Blois în 1 Decemvrie 1816. Părinţii mei nu erau nici nobili nici bogaţi; tatăl meu era un om modest, mama o femee credincioasă şi inteligentă.

Crescută într'o steră mai înaltă mama ar fi devenit o femee de-o distincţie rară. Moravurile sale erau serioase, sentimentele cu adevărat creştineşti; ea nu putea suferi bigoteria şi pe bigoţi. Ea nu ştia ce e jansenismul însă credincioşii contimporani o numeau jansenistă fiindcă desconsidera prejudecăţile şi superstiţiile.

---

[1] In 1 Decemvrie 1916 s'au împlinit 100 ani dela naşterea unuia din cei mai însemnaţi preoţi din veacul al XIX-lea, a lui René-François Wladimir Guettée. Din cauza împrejurărilor grele ale războiului nu s'a putut sărbători atunci jubileul de 100 ani dela naşterea învăţatului preot. Credem însă, că nu e nici când prea târziu să ne aducem aminte de Dânsul. In legătură cu acest jubileu scăpat dăm în româneşte o parte din «Amintirile» sale, publicate de El cu prilejul împlinirii a 50 de ani de preoţie.

Ca şi ea, eu am fost totdeauna foarte religios, însă duşman al bigoţilor şi-al făţărniciei lor.

Ca şi ea, eu am fost deci din copilăria mea jansenist fără să ştiu. Sunt convins că nu era în acest jansenism nimic din acele *cinci propoziţii*, nici din acea *contemplaţie religioasă* şi nimic din bula *Unigenitus*. Nu puteai găsi în el decât o pornire creştinească, o împotrivire înăscută contra a tot ce se numeşte azi iezuitism.

După multă muncă şi economie, părinţii mei au putut ajunge la o modestă situaţie; în 1832 am avut nefericirea de-a pierde pe prea buna mea mamă. Ea muri în casa noastră de ţară dela Rénardières, aproape de Blois.

Aveam doisprezece ani când am fost încredinţat dlui Léon Garapin pentru a-mi începe educaţia bisericească.

Dl Léon Garapin era un bun preot pentru care mama nutrea un fel de cult. Era credincios, milos, studios, nu se ocupa decât de slujba sa şi nu se amesteca niciodată, sub pretext de zel, în lucruri cari nu-l priveau. Intotdeauna mi-am amintit cu respect de acest om excelent care nu mi-a dat niciodată decât exemple bune. Viaţa lui era ireproşabilă. Cu toatecă sănătatea îi era foarte debilă el păstra o linişte de caracter care dovedea în el o mare virtute. Inteligenţă remarcabilă şi instrucţie variată. Am stat la el timp de doi ani la Neung-sur-Beuvron. Am făcut împreună progrese însemnate fără a mă obliga să fac muncă obositoare. Profita şi de plimbările noastre zilnice pentru a mă iniţia în o mulţime de cunoştinţe cari mi-au fost foarte folositoare mai târziu. Eram curios; îl întrebam despre tot ce vedeam în plimbările noastre, dela stelele cerului până la florile şi insectele pe cari le vedeam la picioarele mele. Avea astfel ocaziunea să-mi dea lecţiuni de istorie naturală. Aducea adesea cu el la plimbare câte-un tratat de *Floră* cu ajutorul căreia puteam analiza florile şi a-le învăţa numele şi însuşirile. Câteva mici lucrări de entomologie m'au întrodus în cunoştinţa acelor drăguţe insecte care sunt de obicei tovarăşii plimbărilor câmpeneşti.

Aceste plimbări au devenit astfel mijloace de a-mi da cunoştinţe pe cât de folositoare pe atât de atractive.

Am revăzut după aceea pe dl Léon Garapin la Montdoubleau când se făcuse preot; apoi la Blois când a fost numit canonic şi vicar general onorar. Am regăsit totdeauna în el pe

acelaş om, tot aşa de credincios, tot aşa de studios, tot aşa de inteligent şi tot aşa de modest. Voi cita în aceste amintiri unele din scrisorile pe cari mi le-a adresat relativ la operele mele. Ele vor dovedi că n'am exagerat de loc elogiul ce l-am făcut acestui bun preot.

Părăsind casa dlui Léon Garapin am intrat în seminarul cel mic din Blois condus de abatele Doré.

Acesta era un preot cinstit, însă puţin instruit şi fără dragoste de instrucţie. Se arăta duşman la tot copilul care manifesta tendinţa de a eşi din cărările bătute. Pentru el preotul era un om care-şi zicea regulat liturgia şi breviarul său. El nu pricepea nimic din înalta misiune socială şi ştiinţifică pe care trebue s'o îndeplinească preotul.

Avea în odaia sa o bibliotecă la dispoziţia elevilor. Această bibliotecă era compusă din mici romane religioase şi din câteva istorii ca cele de Rollin şi de părintele Daniel.

Eram un cititor întreprinzător. Temele clasice şi lecţiile îmi răpeau puţin timp. Foloseam pentru citit cea mai mare parte din timp destinat lecţiilor. Citeam serios, făceam analiza lecturilor mele, de asemenea şi tablouri sinoptice ale evenimentelor şi datelor pe cari mi le furnizau cărţile ce le citeam. Am avut răbdarea să fac acest lucru pentru istoriile lui Rollin şi părintelui Daniel.

Nu citeam micile romane *religioase* pentru cari simţeam un desgust de neînvins.

Superiorul găsea că merg prea des la el să-i cer cărţi. Mi-a făcut chiar şi observaţii pentru aceasta. Acesta era un om lung ca o prăjină; în vârful acestei prăjini, un cap foarte mic împodobit cu un nas imens. Imi făcea impresia unei stingătoare din sacristie.

Era într'adevăr o stingătoare.

Pentru a mă desgusta de citit el a avut o idee pe care o credea fără îndoială excelentă. Imi impuse să citesc cărţi a căror lectură i se părea lui foarte plictisitoare. Incepu prin *«Adevărata Istorie a timpurilor fabuloase»* de Guérin du Rocher. Această lucrare într'adevăr nu e deloc amuzantă; e împodobită cu numeroase note în limba ebraică şi la începutul primului volum se găseşte alfabetul acestei limbi.

Am început cu aceasta. Am învăţat să citesc ebraica ajutat de notele operei, apoi am citit opera însaşi. La sfârşitul săptămânei

am reînapoiat primul volum dlui superior care mi-a zis râzând: «Nu mai iai şi-al doilea volum, nu-i aşa?» — «Din contră dle superior vă rog daţi-mi-l». — «Insă nu l-ai citit pe cel dintâi?» — «L-am citit». — «Intreg?» — «Intreg». — «Şi notele?» — «Şi notele». — Ştii deci să citeşti ebreeşte? — «M'am deprins să citesc în acest volum». — «Să vedem, citeşte-mi această notă!» — Eu am citit-o şi dl superior trebui să mărturisească că el n'ar putea-o citi mai fluent ca mine.

Un om inteligent văzând un copil prezintând atâtea predispoziţii pentru studiile cele mai grele, ar fi trebuit să încurajeze astfel de predispoziţii.

Dl Doré nu era capabil să conceapă o astfel de idee. Mă obligă să jertfesc mai mult timp lecţiilor şi temelor mele clasice şi să citesc mai puţin. Cu toate acestea se învoi să-mi împrumute volumele «*Adevărata istorie a timpurilor fabuloase*», apoi altele alese dintre acelea cari trebuiau să-mi ofere cât mai puţină distracţie; de ex. «*Spectacolul naturii*» de abatele Pluche, «*Lecţii din natură*» de Cousin Despréaux; «*Istoria Angliei*» de părintele Dorléans ş. a.

Eu citeam tot, analisam totul şi-am părăsit seminarul cel mic cu un bagaj ştiinţific şi literar care lipsea colegilor mei şi cu tot atâta greacă şi latină cât puteau ei să ştie.

Reaua voinţă a dlui superior s'a întors în avantajul meu. Scrierile cari mi le împrumuta pentru a mă desgusta de citit, m'au obicinuit din copilărie cu studii grele. Dacă dl Doré cu cărţile sale vechi a contribuit să-mi dea această dispoziţie, eu îi aduc pentru aceasta mulţumirile mele.

Singurul om inteligent şi capabil între directorii micului seminar era abatele Meunier. Iubitor de carte, instruit, dotat cu o elocinţă strălucitoare şi uşoară, el trebuia să fie însărcinat cu predarea unui curs de retorică, de-asemenea cu un curs de elocinţă sacră, dacă s'ar fi gândit să înfiinţeze unul. Avea titlul de econom şi era însărcinat şi cu supravegherea bucătăriei. Curtea episcopală avea, după cum se vede, o chibzuinţă curioasă. Abatele Meunier părăsi bucătăria seminarului pentru parohia din Romorantin. De aici îmi scrise o epistolă pe care o voiu da mai jos şi care dovedeşte stima şi dragostea ce-o avea pentru mine.

Profesor de retorică era abatele Alexandru Garapin, fratele aceluia care m'a introdus în primele studii bisericeşti. El

avea mult gust pentru tâmplărie. Işi făcea plăcerea cetind din Virgiliu tradus de Scarron şi totdeauna ne citea în clasă, din Virgiliu tradus, fragmentele pe cari ni le dăduse să le traducem. Era o metodă care ne introducea bine în subtilităţile poetului latin. Al. Garapin dupăce a făcut lemnăria într'o parohie dela ţară a devenit iezuit. Nu ştiu ce-a putut face sfânta Comunitate dintr'un astfel de lemnar.

Ceilalţi profesori de seminar erau la înălţimea profesorului de retorică. Sub înalta lor conducere se făcea latină *culinară*, puţină greacă *culinară*; se învăţa de rost cursul de istorie al părintelui Loriquet şi câteva fragmente din scriitori de aceeaş valoare. Aceasta era întreaga învăţătură.

Miraţi-vă aşadară de ce clerul era aşa de ignorant!

Am petrecut patru ani în acest mic seminar model. Oh! ce amintire frumoasă îi păstrez! Noroc că am fost puţin îndărătnic faţă de direcţiune care voia să-mi impună. Am citit mult, mult.

Cărţile ce mi se dădeau conţineau totdeauna unele lucruri bune. Am profitat; însă nu datorez nici o recunoştinţă acelora cari s'au silit să pună piedeci bunelor mele aptitudini, în loc să le încurajeze.

Părăsind seminarul cel mic am intrat în seminarul cel mare pentru a-mi face filozofia şi teologia.

Cursul de filozofie dura un an; cel de teologie trei ani.

Aveam nouăsprezece ani când studiam filozofia. Mi-a intrat în mână o scriere stupidă, scrisă într'o latină proastă şi-am găsit ca profesor pe abatele Venot conşcolarul meu într'al doilea an de teologie. Aveam puţină încredere în capacitatea lui. La dreptul vorbind el n'a examinat înainte de a i-se încredinţa *catedra* de filozofie dacă ştia ceva din această ştiinţă. Vedeam în el un omuleţ tânăr, nu mai puţin prost decât altul, foarte credincios, foarte supus superiorilor, şi l-au găsit potrivit pentru a-l face profesor de filozofie. Intr'adevăr el putea să predea tot aşa de bine ca şi un altul filozofia aşa cum era înţeleasă în cler. Iţi era de-ajuns să înveţi o teză; o recitai; la obiecţii dedeai răspunsurile uşoare indicate în carte şi erai un perfect elev în filozofie.

Indrăsnesc să zic că aceasta nu mă mulţumea de loc. Citeam de două sau de trei ori lecţia şi eram destul de tare ca

să ies cu fața curată din afacere dacă eram întrebat în clasă. Ce era de făcut în restul timpului?

Îmi reluai lecturile ca şi la seminarul cel mic. Mi s'a admis să împrumut dela bibliotecă operele lui Descartes, ale lui Malebranche, ale părintelui Buffier, ale dlui de Bonald; câteva volume de Lamennais şi alte lucrări de filozofie şcolastică.

Le-am citit pe toate acestea.

Sistemul lui Lamennais era atunci pe tapet. Cartesienii şi Lamennaisienii rupeau lănci cu o îndrăzneală cu totul juvenilă. Nu m'am amestecat în aceste polemici. Eram *eclectic* şi nu admiteam din diferitele sisteme decât ceeace îmi convenea.

Am făptuit atunci o mare crimă. Nu mi s'a dat iertarea până nu m'am spovedit. Cu mare greutate mi-am procurat câteva lucrări de Herder, de Kant, de Cousin şi de Damiron. Am citit de asemenea unele scrieri de Voltaire, de Diderot şi de I. I. Rousseau. Invoc însă o circumstanță atenuantă: citeam în acelaş timp operele lui Guenée, Bergier şi Barruel şi câteva altele în acelaş gen. Mă încercam şi în polemică împotriva adversarilor creştinismului. Intr'o vârstă mai înaintată, am regăsit, în hârtiile mele, unele din micile mele lucrări ca elev în filozofie. Nu le-am găsit foarte rele. Ele mi-au dovedit că la nouăsprezece ani aveam bun simț, un stil care nu se putea numi rău şi *o foarte mică cantitate* de răutate.

Nu-mi stă însă în drept să zic că am stăruit în primele mele predispoziții.

Mi-am făcut prin urmare filozofia fără să mă ocup nici cu cărțile clasice, nici cu tânărul meu profesor. Eu nu ştiu dacă conşcolarii mei au profitat mult de una sau de celălalt. Nici-odată nu mi-am dat seama de cunoştințele lor în filozofie.

La sfârşitul primului an în seminarul cel mare, am intrat în sanctuarul teologic.

Mai întâi un cuvânt despre superiorul marelui seminar. Era abatele de Belot, un om respectabil care, din familia sa foarte onorabilă, s'a ales cu maniere distinse. Mă opresc asupra acestui punct pentrucă toți ceilalți superiori şi directori ai celor două seminarii, afară de abatele Meunier, erau nişte adevărați țărani îmbrăcați în reverenzi. Dl de Belot era foarte credincios; îl iubeam. Nu ştiu de ce-a părăsit seminarul. A fost numit preot al catedralei şi voi avea ocazia să vorbesc de relațiile pe cari le-am avut mai târziu cu el.

A fost înlocuit de un oarecare abate Duc care nu aparţinea diocezei. Era supranumit *«Boz de noapte»* fiindcă avea figura lată ca şi bufniţa, poreclită de naturalişti cu acest titlu, ca şi homonimul său nu iubea lumina.

Erau atunci doi profesori la seminarul din Blois. Unul abatele Laurent preda teologia morală· celalalt abatele Richaudeau preda teologia dogmatică.

Bolnăvicios şi nervos dl Laurent dicta în fiecare clasă foarte iute, suplimente la *«Cursul de Teologie»* al lui Bailly, care era opera clasică. Suplimentele erau mai voluminoase decât însaşi opera clasică. Erau compuse din extrase din diverşi teologi. Cum nu era timp din ora destinată clasei pentru explicat şi copiat ieşia un curs greu de înţeles şi confuz; cea mai mare parte a elevilor îl înţelegeau cu atât mai puţin cu cât ei nu puteau lua decât copii trunchiate ale suplimentelor dictate foarte repede.

Dl abate Richaudeau îşi dicta tratatele consultând din când în când pe Bailly autorul clasic atât pentru dogmă cât şi pentru morală. Cei doi profesori erau tipul perfect al preotului instruit după metoda din seminarii. Vai! ce instrucţie!

Trebue să spun că m'am apropiat de teologie cu o idee înaltă despre această ştiinţă. Imi formasem eu însumi această idee, pentrucă până atunci nimeni nu s'a gândit să mi-o inspire. Invăţătura care s'a pretins că mi se dă, era detestabilă şi de sigur nu mă prepara pentru teologie, ţinta supremă a ştiinţei bisericeşti. Studiile mele particulare m'au servit mai bine; însă tocmai când începeam teologia, ce decepţie!

Incepeam să fiu cu adevărat un tânăr om şi mintea îmi crescuse odată cu barba. Am înţeles numai decât că cursurile în cele două seminarii erau aceleaşi şi cu cât se schimbau cu atât erau acelaş lucru.

Cursul dlui Laurent era o harababură unde nu se putea atrage în cursă ideea de morală. Tratatele dlui Richaudeau erau, mici, seci, strâmte ca şi profesorul însuşi. El dicta o jumătate de ceas. In decursul celeilalte jumătăţi doi sau trei elevi recitau câteva frânturi din lecţie. Când suna ora, se închidea şedinţa.

In predarea celor două cursuri se urma metoda strict şcolastică şi se vorbia o latină care ar fi făcut pe Cicero să râdă dacă ar fi înţeles-o.

Bailly tracta, în opera sa, doctrina celor patru articole ale clerului Franței. Le-a tractat liniştit vreme de o jumătate de secol aproape, când fu pus la index, aproape în aceeaş epocă cu smeritul său discipol care scrie aceste «*Amintiri*». Vom spune un cuvânt mai târziu. Dl Richaudeau preda cele patru articole ca şi *autorul său* şi se arăta foarte galican. După aceea el deveni ultramontan fanatic şi scrise câteva volume sau articole imposibile de citit. Am avut ocazia să-i dau o mică lecție relativ la trecerea lui. O zic prea iute că eu eram deja ortodox atunci. Anticipez puțin asupra evenimentelor, însă primesc reproşurile de a nu fi urmat o cronologie exactă.

(Va urma). I. Belență.

Vița de pe Sion.

Muntele Sionului, pe care e aşezată o parte din Ierasalim, în coastele lui dinspre Betleem şi dinspre «Valea Iosafat» este sterp, acoperit de pietre mari şi prund şi nisip.

In înțeles spiritual însă, vița de Sion este piscul moral, spre care vor ținti de-apururi, aspirațiile lumii.

«*Eu sunt vița cea adevărată*» (Ioan 15, 1) este o sentință pe care n'au putut s'o rostească până acum nici unul din marii cuceritori sau din marii cugetători ai lumii.

Când suiam cu trenul dinspre Iaffa spre Ierusalim, de pe la Bittir, — locul natal al apostolului Filip — au început a ne atrage privirea coastele muntoase amenajate în formă de terasă, pe care vița palestiniană se întindea în voe şi cu vigoare.

Privind-o, fără haragi — ca la noi — şi nesăpată, fiindcă seceta nu permite ridicarea buruenilor, ne-am gândit la adâncimile adăpate, până la care trebue să-şi întindă rădăcinile sale, pentruca să poată rodi.

Oare Mântuitorul nostru, nu şi-a întins prin spița neamului Său, rădăcinile morale şi fizice până la Adam? Din câte conştiinți neprihănite nu şi-a făurit Providența dumnezeiască, calitățile morale superioare, prin care ni s'a impus nouă, ca cea mai desăvârşită pildă?

Dacă vreai, frate, să fii şi tu o viţă adevărată, trebue să-ţi hrăneşti rădăcinile tale morale, cu sucul produs de înaintaşii tăi în viaţa creştină.

Auzisem că un fir de grâu de Smirna poate produce până la 12,780 de boabe; că un fir de mac de Antiohia poate da 35,000 seminţe; că un fir de porumb poate produce 2000 de boabe, iar un fir de floarea soarelui poate produce până la 4000 de seminţe.

Chipul în care erau încărcaţi cu struguri butucii albi şi negri, pe coastele muntoase ale căii ferate, ne-au amintit legendarul strugure pe care Iosua şi Caleb l-au adus ca mărturie a belşugului din «Nahal Escol» — Valea Strugurilor (IV Moisi 13, 24).

Dumnezeu şi astăzi păstrează în mijlocul sterpiciunii naturei, bogăţia rodirii, pentruca să te îndemne şi pe tine şi pe mine, să devenim o «*mlădiţă care aduce roadă*» (V, 2), căci, dacă mlădiţa nu aduce roadă, vierul o leapădă.

Vierul tae ramurile neroditoare, curăţă pe cele roditoare, ca să aducă roadă. Viţa tăiată se usucă. Omul fără Hristos, cade în păcat. Ce fel de viţă ai fost până azi? Cu Hristos, sau fără Hristos? Dacă ai trăit până acum fără Hristos, gândeşte-te serios la cuvintele lui: «*Fără mine nu puteţi face nimic*». Adevărul acesta l-a întărit şi fericitul Augustin prin cuvintele: «Ori de e mult, ori de e puţin, nu se poate face fără El; fără care nimic nu se poate face».[1] Fără graţia divină, omul nu poate face nimic; nu poate face nici începutul mântuirii sale — cum susţineau semi pelagienii — pe care Biserica i-a condamnat.

Dar, vezi: Când vierul tae mlădiţele, viţa ar trebui să se supere că o pradă de podoaba ei. Şi totuşi ea e aşa de iertătoare, încât nu numai că uită răul suferit, dar resplăteşte pe făptaş cu rod îmbelşugat, în care adună zi cu zi din raza soarelui, 3000 grade de căldură, pe care le preface în zahăr pentru îndulcirea omului.

Ce pildă minunată de iertare! Ce sârguincioasă silinţă de îmbogăţire cu dulceaţa luminei! De ce ar fi

[1] «Sive parum, sive multum, sine illo fieri non potest sine quo nihil fieri potest». Tractatus 18.

oare oamenii aşa de aprinşi în mănie, aşa de duşmănoşi în viaţă!

Primeşti tu zilnic prin citire raza iubirii în sufletul tău? Prefaci iubirea aceasta în miere cu care să îndulceşti viaţa împrejurul tău?

Nu cumva iubirea de sine face ca toate bunurile spirituale ale iubirii să le păstrezi numai pentru tine? Ce s'ar întâmpla cu viţa, dacă şi-ar păstra sucul numai pentru ea, dacă nu s'ar nesocoti pe sine în folosul roadelor! E prea lipsită viaţa noastră de roadele iubirii.

In politică duşmănie.

In comerţ despoierea aproapelui.

In administraţie biruinţa dreptului şi nedreptului numai prin bacşiş.

Acestea nu sunt roadele iubirei, sunt roadele urei. Isus nu le-ar putea recunoaşte ca izvorâte din dragostea Lui.

Fără de El lumea se transformă în viţă sălbatecă, care sue în vârful arborilor, dar nu produce roadă. Fără de El lumea este un cazan în care clocotesc şi se mistue generaţiile, fără ca pe urma lor să rămâe roadele, singurele din care omenirea trage foloase.

Pr. A. C. Cosma.

Anton Huonder.

Chipuri din păstorirea sufletească a oraşelor.

Capernaumul, oraşul său, după câte ştim era pe atunci cel mai însemnat oraş de lângă lacul Genezaretului. Aşezat la încrucişarea caravanelor, era un puternic centru comercial, dar şi punct de atracţie al unei populaţii amestecate iudeo-păgână. Avea prin urmare, aspectul unui mare oraş modern, cu cartiere foarte populate, pline de sărăcie şi frivolitate, oferind icoana tristă a mizeriei morale şi fizice. In acest oraş îşi alese locuinţa Mântuitorul şi îşi începu activitatea, de scurtă durată, pentru mântuirea sufletească a orăşenilor. In sinagoga de aici şi-a ţinut cuvântările despre pânea vieţii, aici a câştigat pe Levi, aici a săvârşit cele mai însem-

nate fapte cuprinse în Evanghelii. Aici îşi arată Învăţătorul toată puterea şi iubirea Sa.

A. Puterea ispitelor.

Pentru mulţi prezenţa Lui acolo a fost o binecuvântare şi o ocazie de convertire, cei mai mulţi însă dintre orăşeni au rămas nemişcaţi, cu sufletele împietrite. Binecuvântarea pentru ei a fost blestem. «*Vai ţie Capernaume*» (Luca 10, 15) aşa-i zice cu durere Domnul la plecare. De puterea îngrozitoare a ispitelor — acest blestem al oraşelor mari — s'a sfărâmat şi truda dumnezeescului Păstor.

B. Spiritul necurat — Preoţi puşi în rândul sfinţilor.

(Luca 4, 31—37, Marcu 1, 21).

1. E foarte semnificativ faptul, că Mântuitorul îşi începe activitatea Sa într'un oraş mare, cu scoaterea *unui spirit necurat.* Scena întreagă este dramatică. Mântuitorul vorbeşte în sinagogă, poporul îl ascultă cu mare încordare şi însufleţire. Deodată se aud cuvintele celui îndrăcit: «*Lasă, ce este nouă şi ţie, Isuse Nazarinene? Ai venit să ne pierzi pe noi? Te ştiu pe tine cine eşti: Sfântul lui Dumnezeu*». Aceste cuvinte sunt ca un strigăt de alarmă al spiritului necurat din oraşele mari, împotriva învăţătorilor trimişi de Dumnezeu. Mulţimea era foarte impresionată de această apariţie a lumii nevăzute a spiritelor în sfera vieţii zilnice. Toţi cei de faţă s'au înspăimântat şi privesc, când la cel îndrăcit, când la Mântuitorul, care cu acea ocazie a dat o dovadă sigură despre trimiterea Sa de sus.

Liniştit şi serios El stăpâneşte întreaga situaţie. O privire încruntată, o vorbă de mustrare: «*Taci şi ieşi dintr'ânsul!*» au fost de ajuns ca demonul să fugă ca un câne certat de stăpânul său. Aceste cuvinte pline de putere au avut un efect covârşitor asupra mulţimii cuprinsă de groază, de mirare şi de admiraţie. O întrebare se şopteste din gură în gură: «*Ce este cuvântul acesta? Că cu stăpânire şi putere porunceşte duhurilor*

necurate şi ies». Ca o pară de foc se întinde această veste prin oraş şi întreaga populaţie îi face primire.

2. Da, grija pentru mântuirea sufletească a orăşenilor, e o problemă grea a zilelor noastre! Aici găsim soluţia acestei grele probleme. Ar trebui să se ridice sfinţi şi să se facă minuni, ca să scuture şi să trezească din indiferenţă, răceală şi necredinţă pe orăşeni!

C. Mizeria oraşului — Caritatea.

«Iară făcându-se seară, când apunea soarele, aduceau la dânsul pe toţi bolnavii şi îndrăciţii. Şi era adunată toată cetatea la uşă» (Marcu 1, 32—33).

1. Acestea se repetă numai în viaţa sfinţilor. Vorbirile şi minunile marelui proroc au produs o impresie vie. Intreg oraşul fermecat de personalitatea Lui, îl caută să-L vadă. Toate locurile libere din faţa casei sunt pline de oameni, ba unii s'au suit pe ziduri şi coperişe. Fiecare tinde să fie mai aproape de El. In faţa casei zac bolnavii pe tărgi şi în braţele celor ce-i poartă. Sunt bolnavi de tot felul, ciungi, ologi, orbi, cu bube, bolnavi de friguri, de plumâni ş. a. toată boala şi neputinţa era reprezentată. Feţe palide, ochi stânşi, figuri slăbite; era un adevărat spital, o expoziţie îngrozitoare a mizeriei oraşelor cu toate aspectele ei.

Intocmai ca o soră de caritate, cuprins de milă mergea Mântuitorul printre ei *«puindu-şi mânile pe fiecare din ei»* (Luca 4, 40) arătându-le, că El nu se sperie de nici o suferinţă şi că puterea mântuitoare purcede dela El personal.

2. Cât de des se repetă aceste scene impresionante în spitale, în lagăre militare, în lazarete de coleră! Pretutindenea apare Hristos, prin reprezentanţii săi. Privirea îndreptată spre Mântuitorul dă surorilor de caritate atâta iubire, atâta spirit de jertfă şi slujitorilor altarului atâta curaj, ca să cerceteze pe bolnavii molipsitori, pentru a-şi împlini chemarea lor de mângăitori şi mântuitori de suflete.

D. „Toţi te caută" — Puterea personalităţii preoţeşti.
(Marcu 1, 37).

1. Mântuitorul a devenit foarte popular în oraşul Său, toţi se simt atraşi de El ca de o forţă magnetică. Acesta este efectul înfăţişării Lui blânde şi demne, a privirii, a vocii, a gesturilor Lui, cari, deşi sunt simple, au ceva maiestos, a puterii de a face minuni, care împrumută personalităţii Lui caracterul supranatural. Cu un cuvânt, e un tip ideal de preot! Un asemenea preot face şi azi aceiaş impresie asupra poporului, şi-i stoarce admiraţia, respectul şi iubirea.

2. «*Toţi Te caută*». Ce cuvinte frumoase! O de s'ar referi acestea şi la tine, preotule, pentruca şi prin oraşele noastre să treacă Mântuitorul reprezentat prin locţiitorii Săi demni şi să atragă cu farmecul lor poporul la dânşii. Acest popor sărman, amăgit aleargă după alţi «Mântuitori» şi «Invăţători» şi într'ânşii îşi pune toate nădejdile. Nu cade vina acestei decăderi în unele locuri şi asupra clerului, care nu se pricepe să conducă turma şi s'o apropie de biserică? Se poate uşor observa o schimbare în viaţa orăşenilor dacă vine un apostol, un om după voia lui Dumnezeu.

«*Toţi îl caută*». Când predică, biserica va fi plină, scaunul mărturisirii va fi din straja dimineţii până în noapte împresurat de mulţime, ori unde va merge, poporul îl urmează şi mii de ochi îl vor privi cu mulţămită şi recunoştinţă.

«*Toţi te caută*».

3. «*Şi au venit popoarele la el şi-l ţineau pe el, ca să nu se ducă dela ei*» (Luca 4, 42).

Numai acela îşi poate închipui ce s'a petrecut acolo, care a văzut vr'odată entuziasmul produs în suflete de vorbirea însufleţită a vr'unui preot, cu adevărat sol al vestei celei bune.

O, preot al lui Hristos, ce sublimă chemare ai, ca să dai oamenilor rătăciţi îndrumare spre Mântuitorul, care odinioară a umblat pe acest pământ şi în urmele căruia au răsărit pretutindenea florile harului divin şi ale mântuirii!

E. Rugăciunea de dimineaţa a lui Isus — Trebuinţa reculegerii interne.

«*A doua zi foarte de noapte sculându-se au ieşit şi s'au dus în loc pustiu şi acolo se ruga*» (Marcu 1, 35).

1. Păstorirea duhovnicească în oraşe e împreunată cu primejdia de a atrage atenţia păstorului de suflete spre cele externe ale vieţii, aţâţându-i nervii ca zgomotul şi huruitul unei maşini. Il cuprinde pe preot într'o mreajă împletită de mii de griji, de distracţii, de obligamente convenţionale şi de tot felul de probleme oficiale. In contact cu această lume sgomotoasă, în mijlocul acestei atmosfere plină de microbii păcatelor, trebuie să trăiască unii preoţi. Vrând-nevrând vede viaţa desfrânată, aude glasul de sirenă al ademenitorilor. El priveşte laturea cea mai întunecoasă a vieţii şi inima sa de păstor iubitor trebue să vibreze la atâtea mărturisiri, cari purced din adâncurile mizeriei păcatelor. In mijlocul acestor impresii şi înrâurinţe de tot felul preotul trebue să rămâie curat, tare şi neatins. Cum poate să rămână, dacă nu trăeşte cu gândul la cele supranaturale, dacă sufletul său nu e adâncit în rugăciunea internă, care îl curăţă, îl întăreşte şi întinereşte? Acest exemplu i l-a dat Mântuitorul.

2. A stat în casa lui Petru până noaptea târziu, cu toate acestea, a doua zi «*foarte de noapte s'a sculat şi a ieşit într'un loc pustiu ca să se roage*». Din acestea vedem, ce viaţă ascetică ducea Mântuitorul. Se culca târziu şi se scula în zorii zilei. Cine doarme până târziu nu are timp pentru rugăciunea de dimineaţa, care-l sfinţeşte, îl întăreşte pentru munca zilnică. Nu din pat, ci dela rugăciune chiamă Petru pe Mântuitorul la mulţimea care-L aşteaptă.

O, preotule, cum vei putea să rămâi neclintit dacă nu te sprijineşti în Dumnezeu; cum Il vei sluji, dacă prin rugăciune nu te uneşti cu El? Cum vei fi organul prin care lucrează El, dacă nu te vei contopi prin rugăciune cu Duhul Lui?

O fântână cu mai multe izvoare nu seacă niciodată. Cine cheltueşte mai mult decât primeşte, acela dă fali-

ment. Aceste cuvinte au valoare nu numai în viaţa de toate zilele, ci şi în viaţa spirituală. Preotul ca să-şi îmbogăţească viaţa şi să dea şi altora trebue să-şi îndrepte privirile spre Mântuitorul şi să ceară: «Invaţă-ne să ne rugăm». «*Şi Isus sculându-se de noapte s'au dus într'un loc pustiu, ca să se roage*».

Trad. de prof. I. Moşoiu.

Idealul creştin.

— Gânduri. —

Orice sistem de religie, orice şcoală de filozofie cari au purces să cerceteze şi să înveţe calea fericirii, s'au silit să răspundă la întrebarea: Ce este o viaţă fericită, o viaţă vrednică de a fi trăită?

Când Mântuitorul nostru şi-a deschis gura şi învăţa mulţimile, a zis: «*Fericiţi*» folosindu-se deci de un cuvânt care trezeşte îndată în sufletele ascultătorilor săi, familiar controversă — cum poate omul câştiga fericirea? Când Domnul îşi începu cuvântarea cu preacunoscutul cuvânt *makários*, toţi ascultau fără surprindere dar cu o deosebită atenţiune cum El deschidea un drum şi cum promulga nişte legi, care în această nouă şcoală de credinţă, potrivit făgăduinţii Lui, aveau să-i conducă la fericire.

«*După roadele lor îi veţi cunoaşte!*» Ani au trecut fără ca deosebitele şcoale filozofice să-şi fi adus rodul lor, fără ca ele să-şi fi împlinit făgăduinţa lor.

Reprezentanţii glorioşi ai fiecărei şcoale au fost aplaudaţi şi distinşi cu laurii genialităţii. Erau oameni cari prin inteligenţa lor sclipitoare, prin stăruinţa lor nedomolită, în căutarea adevărului, prin patriotismul lor entuziast au fost binefăcătorii ţării şi neamului lor.

Oameni cari au strâns nesfârşite comori de ştiinţă şi pe care ei le-au lăsat lumii ca moştenire.

Dar! fericirea, armonizarea discordiilor din sufletul omenesc, satisfacerea darurilor inimii omeneşti, răspunsul

la nedumeririle minţii omeneşti, unde, unde e fericirea promisă?

In fiecare vieaţă cetim dezamăgirea, cuvântul fatal, «minciună»!

Strălucitele descoperiri în domeniul ştiinţii, măreţele inducţiuni în lumea gândirii apreciate de câţiva, nu dau, ceeace doreşte aprins orice om: fericirea!

O singură excepţie dela această regulă, experienţa sfinţilor care făcând parte din toate clasele sociale, şi reprezentând însăşi natura omenească strigă într'un glas: evrika! Sunt intelectuali ca Fer. Augustin, sau oameni simpli ca Fr. D'Assisi şi Sf. Antonie. Oameni de toate temperamentele, rangurile, stările, ei, proclamă unanim, că independent de împrejurările vieţii lor, ei au găsit în practicarea legilor sfinţeniei, în împlinirea poruncilor lui Hristos, ceeace li s'a făgăduit, *fericirea* şi că ei au adormit spre vecinică odihnă cu siguranţa unei fericiri fără de sfârşit.

Intorcându-ne dela mărturisirea experienţei individuale către evidenţele pe care ni le face cunoscute lumea cea largă, aflăm că cea mai mare parte din fericirea prezentă sau din binele de care se bucură omenirea, sunt datorite aceluiaşi mare legiuitor, ale cărui legi s'au revărsat ca o nesfârşită binecuvântare în toată lumea.

* * *

Era pe munte.
Ucenicii veniră la El.
Ii învăţa zicând:
Fericiţi...

Scena aceasta ne evoacă pe cealaltă, a dării legii celei vechi.

Atunci muntele era învăluit de nori şi fulgerat de trăsnete — ca un simbol al asprimilor legii vechi.

Pe colina fericirilor era pace, simplitate, bucurie.

Cea dintâi era legea poruncii negative: «*să nu*».

Cea de-adoua, a *făgăduinţii pozitive: Fericiţi.*

Fericirile sunt într'o strictă şi necesară legătură logică — în cea mai simetrică ordine.

In viaţa oricărui om nu pot fi decât 3 sisteme de relaţiuni — cu Dumnezeu, cu sine însuşi şi cu aproapele.

Primele 3 fericiri ne dau laturea pasivă a datoriilor noastre (şi excluzând pe a 8 ca nefiind absolut strictă în înlănţuirea celorlalte) ele corespund celor 3 din urmă, care ne dau latura activă a aceloraşi datorii.

Fericirea centrală, fericirea 4-a, e ca o balanţă în scara sfinţeniei — ca un fel de vârf al piramidei datoriei, ale cărei laturi corespund ca aspecte negative şi pozitive celor 3 sisteme de relaţiuni ale vieţii; şi în acelaş timp rezultatul celor 3 dintâi este cauza celor 3 din urmă, pe când pe a 8 o putem privi, — nu atât ca o lege a vieţii spirituale — cât ca o profeţire a rezultatului, adică a credincioasei împliniri a celor 7.

După **Alfred G. Mortimer.**
(The Laws of Happiness).

Probleme actuale

Filosofia în liceu.

Proiectul de lege al reorganizării învăţământului secundar este gata. El a fost discutat şi în presă cu interesul ce-l comportă o asemenea problemă. Liceul viitor — dacă proiectul va deveni lege — va fi unic şi unitar: va avea 7 clase într'un singur ciclu (gimnaziul se desfiinţează). Nu va avea decât o singură secţie. Materia de concentrare: filosofia. Reforma învăţământului secundar în sensul liceului unic a fost, şi cu drept cuvânt, aspru criticată. Intrucât nu toţi sunt în stare să facă întreg liceul. Mulţi se opresc — din diferite pricini — la jumătatea drumului, neavând totuşi putinţa — prin proiectata împărţire a materiilor de învăţământ — să-şi câştige o sumă rotundă de cunoştinţe elementare de cea mai incontestabilă trebuinţă. Căci istoria şi geografia patriei se va propune numai în clasele din urmă ale liceului. La o asemenea reformă nu ne obligă nici Liga Naţiunilor! Ea e păgubitoare culturii naţionale. Atunci dece-o facem?

Proiectul liceului unitar însă e o dovadă, că părinţii noştri erau oameni cuminţi, nu sufereau de mania specializării din leagăn. Revenirea la vechea organizaţie a liceului e un semn bun. Căci menirea unei şcoale secundare nu e să facă din elevi oameni

cari nu cred decât în filologie clasică sau modernă, sau în ştiinţele fizico-chimice, ci să-i înzestreze cu o «sumă de cunoştinţe elementare din toate domeniile vieţii şi să le zidească o elementară dar sănătoasă concepţie despre viaţă şi despre datoriile omului faţă de această viaţă.

Ne-am bucura, în deosebi noi, de lărgirea studiului filosofiei, dacă nu ar trece peste limitele îngăduite în liceu de vârsta elevilor şi de primejdiile ce le comportă o «anumită filosofie». Rostul filosofiei este să înlesnească omului pătrunderea în sensul vieţii şi al existenţei. Are multe puncte de contact cu religia. Nu are însă puterea şi stabilitatea acesteia. Nu e în stare să formeze caractere. Ea operează cu silogismele construite de raţiunea — uneori aşa de neputincioasă — a omului. Religia pune în acţiune sufletul întreg. Simţirea e verificată de raţiune şi întrupată în faptă. Religia e viaţă integrală. Viaţa marilor profeţi se acopere cu doctrina lor. Totdeauna! Viaţa filosofilor, numai uneori — şi-aşa de incomplect! Religia operează cu pilda vieţii eroilor săi. Filosofia cu abstracţii cari nu obligă în chip categoric.

Iată pentruce morala filosofică nici odată nu va putea lua locul moralei religioase.

Când «filosofia» însemnează căutarea înţelepciunii lui Dumnezeu şi plinirea îndemnurilor ei — este o folositoare călăuză. Când însă ea încearcă să opună înţelepciunii lui Dumnezeu înţelepciunea omului, ea nu mai este decât o trambulină de exaltare a neputinţelor noastre — preludiul reeditat al «căderii îngerilor».

Ce fel de filosofie vor face profesorii în liceu? Filosofia manualului aprobat de Ministerul Instrucţiei — ni se va răspunde. Dar manualul ce fel de filosofie va adopta? A dlui ministru (oricine ar fi el). Dar dl ministru ce fel de filosofie a învăţat sau şi-a format? Şi întrebările curg fără de sfârşit... Căci, oricum, nu este indiferent dacă tineretul nostru va fi crescut în spiritul filosofiei materialiste — oricât de modern ar fi el — sau al unei filosofii inspirate de idealismul Evangheliei.

Fără îndoială, propunerea unei anumite doctrine filosofice în liceu implică o îngrădire a libertăţii raţiunii elevului. Cel puţin în aparenţă. Dar nu se poate altfel. Fiindcă elevul nu trebue să bată câmpii filosofând. Nici chiar profesorul nu. Toate să le ispitească, ce este bun să aleagă — cum zice sf. Pavel.

S'a zis de curând că pedagogia nu trebue *să vrea* nimic. Ea are să înlesnească desvoltarea şi activarea însuşirilor latente ale elevului. Intrebăm, cu drept cuvânt, va promova pedagogia şi desvoltarea şi activarea însuşirilor rele? Fără îndoială nu. Căci în felul acesta pedagogia ar zidi şi caractere neroniane, de care deocamdată n'avem nevoie.

Aşa şi cu filosofia. Nu ne trebue orice filosofie, orice concepţie despre viaţă, ci aceea care e mai potrivită cu sufletul omenesc şi mai rodnică în viaţă: filosofia creştină.

Intrat odată în orbita preocupărilor filosofice elevul se va frământa şi îşi va exprima nedumeririle. Profesorul îl va lămuri — filosofic, dacă e cu putinţă. Dacă nu, îi va da răspunsul *credinţei*, care'n orice caz e mai bun decât acela care se exteriorizează în ridicarea umerilor sau al negaţiei izvorâte din trufica raţiunii pure.

In orice caz lărgirea studiului filosofiei în liceu presupune o întreagă armată de profesori temeinic pregătiţi pentru predarea ei. Cu profesori improvizaţi elevii se vor îndepărta numai de preocupările filosofice.

Şi încă ceva: Biserica e datoare să-şi sporească armata de profesori-apologeţi. Asta pentru orice eventualitate.

Prof. N. Colan.

MIŞCAREA LITERARA.

Dr. Edmund Jehle: **Katechesen für die Oberstufe, I. Glaubenslehre.** Editura Herder & Co. Freiburg im Bresgau, 1926, pg. 194, legată 4 Mărci.

Cartea aceasta a dlui Dr. Jehle vine să întregiască un şir întreg de lucrări practice în domeniul învăţământului religios din şcoala secundară, şir, care se va continua, şi cuprinde 49 schiţe desvoltate de lecţiuni practice din catehismul catolic, în laturea referitoare la credinţă. Frământările pedagogiei moderne cu principiile şcoalei muncii, cum o numesc cu predilecţie germanii, active, cum îi zice cei mai mulţi — mai corect: activiste — se abat cum se vede, şi încă în înţelesul lor corec, şi asupra învăţământului religios catolic. Catehesele dlui Dr. Jehle sunt lucrate pe baza principiilor fundamentale ale acestei şcoale, deci punând pe elevi la activitate spirituală proprie şi spontană — nu la rindea! — dându-se din partea profesorului numai îndrumarea la ceeace întrece puterile elevului. Are în vedere elevii cari ar corăspunde după sistemul nostru de şcoală

celor din clasele de liceu dela 1—4, şi nu pe cei selecţionaţi ca cei mai buni.

Un merit deosebit al acestor catehese e, că se bazează nu pe catehism, deci pe o memorizare seacă al lui, ci pe cunoştinţele anterioare ale elevului, câştigate la celelalte materii de religie, foloseşte cu dibăcie momente din viaţa de toate zilele, din cult, şi rugăciunile uzitate, şi dă o deosebită importanţă alcătuirii de rugăciuni libere din partea elevilor, ţântind să desvoalte armonic şi inteligenţa şi sentimentul şi voinţa de făptuire creştinească. Sunt lucrate deci în spiritul, în care l-au îndrumat şi-l practică învăţământul nostru catihetic o seamă din profesorii noştri de religie mai tineri, şi nu înţelesul greşit al şcoalei din Bremen, cum au încercat alţii să-l îndrume.

Lecţiile sunt lucrate ca formă: desvoltător, ţinând seamă şi de tradiţionalul mers psihologic numit al treptelor formale. Pentru ceice se interesează de literatura practică catihetică şi caută să se perfecţioneze în arta predării cu succes, alăturea de lecţiile mai greoiu lucrate ale lui Staude, se cuvine să dea loc de frunte cateheselor dlui Dr. Jehle. Cartea le va aduce un real folos. *G. M.*

*

Das Himmelreich auf Erden (Împărăţia ceriurilor pe pământ) von *H. Mohr.* Herder & Freiburg i. Br. 1926. Pag. 252.

Titlul acestei cărţi formulează însăşi esenţa idealului etic, creştin. Căci rostul vieţuirii noastre este să realizăm, în marginile posibilităţilor legate de exitenţa noastră terestră, împărăţia lui Dumnezeu pe pământ. Fireşte, este un ideal, a cărui înfăptuire desăvârşită trece în domeniul vieţii de dincolo. Totuşi, prin strădanii inspirate de cuvântul lui Dumnezeu omul poate smulge veciniciei clipe de fericire şi în viaţa aceasta. Căci împărăţia lui Dumnezeu o «răpesc silitorii». Adâncirea cuvintelor din Sf. Scriptură prilejeşte omului asemenea clipe. Ba mai mult: ea zămisleşte în sufletul omenesc gânduri şi simţiri cari sunt în stare să croiască însuşi *stilul* unei adevărate vieţi.

In slujba acestui ideal e pusă şi cartea de care ne ocupăm. Ea cuprinde meditaţii scurte pentru fiecare Duminecă a anului liturgic (din Biserica occidentală). Nota caracteristică a acestor meditaţii e simplitatea şi sinceritatea. La temelia fiecăreia e un text biblic. Pilduirile din viaţa concretă împrumută stilului o remarcabilă plasticitate. Tocmai de aceea, cartea se ceteşte uşor şi cu folos.

*

Naturwissenschaft, Weltanschauung, Religion (Ştiinţele naturale, Concepţia despre lume, Religia) Bausteine für eine natürliche Grundlegung des Gottesglaubens), von *D. Dr. med. Dr. phil. Iohannes Reincke*, 2 und 8 Aufl. Freiburg im Br. Herder, 1925. Pag. 180.

In lumea ştienţifică Reincke e un nume cunoscut. Terenul său de predilecţie e al ştiinţelor naturale. In acest domeniu a dat o serie întreagă de lucrări valoroase. Totuşi d-sa n'a rămas străin nici de preocupările filosofice.

Teza centrală a lucrării sale cu titlul de mai sus este elucidarea celor trei noţiuni: ştiinţă, filosofie, religie, limitarea domeniului lor şi precizarea raportului dintre ele.

Este ştiinţa potrivnică religiei? Putemu-ne zidi o adevărată concepţie despre viaţă, fără sugestiile religiei? La aceste întrebări autorul răspunde cu un categoric *nu*. Minunata ordine a cosmosului duce în chip logic la ideia unei fiinţe creatoare şi cârmuitoare, mai pe sus de fire. De bună seamă existenţa lui Dumnezeu nu se poate «dovedi» matematic. El nici nu este o existenţă concretă, accesibilă experienţei externe. Alta este metoda celuice *caută* pe Dumnezeu. Il văd numai «cei curaţi cu inima». Dar *altă* metodă nu însemnează lipsă de metodă. Domeniul realităţilor spirituale e domeniul intuiţiei interne.

Ştiinţa şi religia sunt două puteri, nu opuse, ci coordonate. Ele se sprijinesc reciproc. Şi numai colaborarea lor frăţească poate zidi o cultură adevărată. E concluzia la care au ajuns cei mai străluciţi reprezentanţi ai ştiinţei. A opune ştiinţa, religiei — însemnează a nu şti ce este nici una nici alta.

Cartea lui Reincke, este o remarcabilă contribuţie la elucidarea unei probleme pe care diletantismul unor pseudo-filosofi o ţin vecinic la suprafaţă. E un schelet de apologetică creştină.

Prof. N. Colan.

*

P. S. Episcop Roman R. Ciorogariu — **Zile trăite.** Edit. autorului. Preţul 350 Lei.

Un volum de 528 de pagini frumos tipărite în teascurile tinerei tipografii diecezane, cu o copertă care, înainte de a deschide cartea, ţi-o face simpatică, atrăgătoare, interesantă.

Intr'un medalion, o bisericuţă de lemn, smerită de vremi, pitită la o margine de livadă; pe lângă ea cruci strâmbate de vijelii, străjuind morminte uitate, năpădite de iarbă. Dar crucea de pe turlă străpunge viu văzduhul înourat şi cerul la vederea ei pare a se însenina, norii aleargă în zare speriaţi. Poate icoana e prinsă în ceasul revărsatului de zori sau al amurgului; ambele interpretări pot fi probabile şi tot atât de acceptabile. Stăruesc în fixarea impresiei pe care mi-o face bisericuţa învăpăiată de pe copertă, pentrucă ea ar putea fi interpretată eronat ca o sinteză plastică a acestei splendide autobiografii vlădiceşti atât de minunat numite: «Zile trăite»...

Intr'adevăr potecile bisericilor ortodoxe din Ardealul mucenic de ieri, au fost poteci tăinuite, pe care sufletele se strecurau sfioase să-şi spuie în rugi fierbinţi durerea care le mistuia în adânc. Orice avânt trebuia mărgenit în exploziunile

lui şi cuminţit cât mai repede. Şi ce înfiorătoare este suferinţa avânturilor înăbuşite!... In bisericuţa de lemn însă au luminat sufletele de aur ale păstorilor cucernici şi înţelepţi ai neamului nostru. Autorul cărţii de faţă este unul dintre aceştia. Căci sufletul care trăieşte, care svâcneşte în ritm eroic în aceste pagini trăite nu pare a fi putut fi potolit şi redus la tăcere de porunca prudenţii şi a instinctului de conservare.

Vlădica Roman a fost un luptător în rândul întâiu, pe faţă; un luptător clasic; un luptător care şi-a văzut împlinit visul izbânzii.

Insemnările acestei cărţi sunt grele de gând şi de realitate, sunt încărcate de entuziasm şi de vis, sunt străluminate de profetice revelaţii şi intuiţii din care generaţia de azi şi de mâine poate învăţa atât cât se poate învăţa din viaţa unui om înţelept, care nu şi-a înstrăinat sufletul nici de iubirea neamului său, nici de iubirea lui Dumnezeu.

Istoria vremurilor de ieri şi de azi, care se va scrie mâine, nu va putea trece peste «documentele» generos puse la îndemână de vrednicul vlădică pe care nici o durere nu l-a cruţat în eroica Sa viaţă. De aceea, pare, că nimeni nu are mai mult dreptul la bucuriile isbânzii ca dânsul. Cartea însăşi, e un rod al acestor bucurii sufleteşti şi un document clasic al abnegaţiei şi idealismului creştin şi românesc.

Bisericuţa de flacără este simbolul smereniei creştine, simbolul solidarităţii noastre spirituale cu morţii, simbolul biruinţii noastre naţionale. In ea a învăţat să-şi iubească neamul Părintele Ciorogariu, de aceea o şi păstoreşte azi cu atâta osârdie.

In biruinţa luminilor ei neînserate în sufletul românesc sunt cuprinse şi toate biruinţele culturii şi politicei noastre naţionale. Cerul se limpezeşte, crucea noastră sfântă străluceşte în soare, arătând lumii drumul spre Dumnezeu.....

Uitasem să spun un cuvânt despre troiţele şi crâmpeiele de ornamentaţie naţională, care împodobesc ca pe o evanghelie veche cartea P. S. Ciorogariu şi care sunt ele înşile un episod autobiografic admirabil încadrat şi în viaţa P. S. şi în economia tehnică a cărţii.

Prof. *Dr. Gr. Cr.*

*

Cetiri şi tâlcuiri din Biblie — Pr. *Iosif Trifa.* Editura autorului. Preţ de evanghelizare 35 Lei.

Părintele Trifa este unul din cei mai populari tâlcuitori ai Sf. Scripturi la noi. Sf. Sa s'a format într'o şcoală minunată: aceea a Sf. Scripturi înseşi. Cea mai sigură interpretare a bibliei e aceea care se foloseşte în primul rând de biblie. — Şi Păr. Trifa mânueşte acest comentar infalibil cu o rară competenţă. Nu se dispensează însă de materialul etic intuitiv pe care îl oferă istorioarele pe care le culege cu hărnicie şi le aplică cu un deosebit talent textului pe care-l tâlcueşte.

Epuizarea rapidă a lucrărilor Păr. Trifa e o dovadă cât de mult sunt ele gustate de cetitori. (Calendarul numai într'o lună a atins un tiraj de peste 15,000 exemplare).

* * *

Insemnările din pelerinajul făcut la Sfintele locuri, în anul 1925 au fost strânse în volumul care a ieşit de curând de sub tipar, sunt şi o lectură pioasă, dar şi informativă, de oarece autorul îşi încadrează edificatoarele meditaţiuni religioase în date istorice, geografice şi arheologice de foarte mare importanţă pentru urmărirea şi înţelegerea exactă a unei lucrări care are şi un caracter descriptiv.

* * *

Părintele Trifa nu este numai un scriitor misionar ci şi un organizator misionar. Sf. Sa este comandantul unei «oştiri» puse în slujba Domnului şi care are un efectiv de peste 2000 de ostaşi. Ofensiva cea mai puternică pe care e chemată s'o ia «Oastea Domnului» este deocamdată aceea împotriva beţiei şi a sudalmelor.

O carte de propagandă în favoarea acestei ostăşii a fost scrisă de Sf. Sa acum de curând. Ea poartă numele «Intraţi în Oastea Domnului» şi este un minunat îndreptar misionar pentru zilele noastre.

Toate aceste cărţi ale Păr. Trifa adăugate la cele mai înainte apărute, pot fi nepreţuite unelte de lucru în mâna preoţimii noastre.

*

„Veghează“!.. Cuvinte creştineşti către tineret de *Ion Dăncilă, protoereu militar.* Editura autorului. Preţul 60 Lei.

Volumul harnicului duhovnic şi dascăl al Şcoalei militare Infanterie din Sibiu, cuprinde 24 de predici adresate tineretului. Sunt cele dintâi predici pentru tineret apărute la noi. Meritul lor este dublu: 1. deschid drum într'un câmp nelucrat suficient duhovniceşte; 2. sunt bine gândite şi limpede lămurite prin graiu. Alte confesiuni au o vastă literatură omiletică nu numai pentru adolescenţi dar şi pentru copii.

Părintele Dăncilă trage o brazdă adâncă într'un ogor care făgădueşte a fi foarte rodnic dacă la brazda tăiată sigur de Sf. Sa ar adăuga altele tot aşa de adânci şi de sigure ceice înţeleg că fără un tineret viguros creştin nădejdile apostolatului lor sunt himerice.

«Veghează»!.. Nu sună ca un cuvânt de ordine, ca o parolă pentru ostaşii creştini?

Anunţând apariţia volumului de mai sus nu ştim cum să-l recomandăm mai călduros atât tineretului cât şi celor ce sunt chemaţi să i fie dascăli şi duhovnici. *Dr. Gr. Cristescu.*

*

V. Loichiţa: **Chiliasmul (Milenarismul).** Expunere critică şi dogmatică. Cernăuţi, 1926. (Reproducere din «Candela», Octomvrie—Noemvrie 1926).

Azi, când o mulţime de secte de origine protestantă ne asaltează cu rătăcirile lor — printre cari ocupă o parte principală şi chiliasmul, — studiul profesorului de Teologie dogmatică dela Facultatea de Teologie din Cernăuţi, ne vine ca o importantă şi indispensabilă armă în lupta pentru apărarea credinţii strămoşeşti.

Se scrisese până acum asupra tuturor celorlalte puncte atacate de sectari. Rămânea chestiunea extrem de delicată a chiliasmului, cu atât mai delicată, cu cât se sprijine permanent pe pericopa cuprinsă în cap. 20 al Apocalipsei lui Ioan, unde se pare că în adevăr se propune învăţătura despre împărăţia pământească de o mie de ani înaintea judecăţii din urmă.

Studiul prezent era dar aşteptat. Trebuia să ne lămurească cineva mulţumitor şi documentat înţelesul acelei pericope şi deodată cu aceasta să ne pregătească un răspuns temeinic rătăcirii chiliaste.

Cuprinsul studiului are două părţi: I-a tratează în două subdiviziuni: originea, fiinţa şi istoria chiliasmului, iar a II-a deasemenea în două subdiviziuni: critica dogmatică a chiliasmului vulgar (eretic) şi spiritual (creştin).

Remarc din cuprinsul lucrării ca pe o lămurire extrem de folositoare, exegeza pericopei din c. 20 al Apocalipsei, exegeză făcută după Augustin, dar până acum foarte puţin cunoscută celor cari n'au avut ocazia să aprofundeze serios literatura patristică.

«Ingerul pogorât din ceriu, având cheile iadului (v. 1) este îngerul alianţei, Domnul nostru Isus Hristos, care vine să zdrobească pe diavol. Expresiunea «a-l lega pe diavolul şi a-l pune în închisoare» (v. 2 şi 3) înseamnă că Domnul prin predica sa, prin vindecarea îndrăciţilor, îndeosebi prin moartea sa pe cruce a alungat pe demoni, a legat pe cel tare adecă (pe diavol), şi a desarmat începătoriile şi puterile iadului... In biserică: împărăţia *visibil*-spirituală, tronează Hristos cu sfinţii şi îngerii săi. Impărăţia de o mie de ani a lui Hristos este lăţirea şi dominaţia bisericii sale pe pământ, şi preamărirea sfinţilor şi martirilor bisericii în ceriu este timpul cuprins între începutul domniei harului pe pământ până la sfârşitul lumii, până la venirea lui Antichrist şi a lui Hristos, cuprinzând toate neamurile, căci o mie de neamuri, înseamnă toate neamurile omeneşti până la sfârşitul lumii. *Invierea întâi* este învierea oamenilor în creştinism, învierea spirituală a celor ce au crezut în Hristos, sau învierea din moartea spirituală la viaţă spirituală adecă la viaţă sfântă, prin care se asigură viaţa sau fericirea de

veci, care începe cu întoarcerea, îndreptarea (mântuirea-sfinţirea) şi regenerarea omului, şi se termină cu timpul, când sufletele creştinilor adevăraţi trec din viaţa prezentă la adevărata viaţă cu Hristos, la continuarea vieţii spirituale a drepţilor în ceriu, cari, dupăcum ştim, participă la împărăţia cea cerească a lui Hristos.

Şi dacă de această «întâie înviere» nu se împărtăşesc toţi cei adormiţi, aceasta nu vrea să zică altceva, decât că petrecerea ***păcătoşilor*** trecuţi din această viaţă în locul chinurilor şi suferinţelor, tocmai nu se poate concepe în sens adevărat ca ***viaţă***, şi prin urmare şi moartea lor cea fizică nu se poate considera ca o înviere spre viaţă, ci, dimpotrivă, ca o condamnare la moarte în înţeles mai înalt. ***Deslegarea diavolului*** şi încuviinţarea ce i-se dă ca să amăgească popoarele puţin timp (v. 7—8), înseamnă arătarea lui Antichrist pe pământ cu puţin timp înainte de sfârşitul lumii.

...Impărăţia cea de o mie de ani împreună cu Hristos nu poate fi decât ***puterea*** sufletelor şi sfinţilor repausaţi împreună cu Hristos în ceriu până la învierea trupurilor, iară ***învierea a doua*** nu poate fi decât învierea comună, universală a trupurilor ***tuturor*** morţilor, atât a celor sfinţi, cât şi a celor păcătoşi, pentru răsplata cea de după judecata universală».

Acesta-i înţelesul pericopei în chestiune. El se razimă pe învăţătura cuprinsă în Sf. Scriptură şi în sf. tradiţiune.

Dupăce combate rătăcirea chiliastă cu multe citate din Testamentul Nou şi din literatura patristică, dl profesor Loichiţă încheie:

«Concluzia limpede şi întemeiată ce se desprinde din studiul nostru critic: chiliasmul ***nu-şi poate fixa*** rădăcina nici în Sf. Scriptură, nici în sf. tradiţiune».

Şi cu drept cuvânt aşa este. *D. Stăniloaie.*

*

„Activitatea pastorală a preotului" de Pr. D. Voniga. Editura Tipografiei şi Librăriei Diecezane din Arad. Preţul L 40.

Dacă autorul acestei lucrări ni-ar fi necunoscut, valoarea ei ar fi în deajuns garantată prin faptul, că apare cu binecuvântarea Sf. Sinod şi a P. S. Sale Episcop Grigorie al Aradului.

Când însă autorul cărţii este unul dintre cei mai activi şi mai binereputaţi autori în domeniul literaturei pastorale, nu mai e nevoe să-i facem nici o apreciere.

Spre orientarea venerabilei noastre preoţimi însă, vom reliefa dispoziţia lucrării şi materia ce ni-o propune, într'un limbaj fluent şi uşor, şi cu o bogăţie de experienţă din domeniul activităţii pastorale şi sociale a preotului.

In partea I-a autorul face *pastorația la indivizi* și la toate ocaziile din viața religioasă și bisericească a credincioșilor. Indrumările, întemeiate pe o bogată practică și pe o lungă experiență pastorală, le face mai accesibile prin prezentarea unor modele de alocuții potrivite pentru cazurile anumite.

In partea a II-a ni se arată *pastorația socială* a preotului cu un aparat îndemânatic, care ridică valoarea practică a acestei lucrări.

O pot ceti cu mult folos chiar și preoții cu mai mulți ani de pastorație. Pentru cei tineri însă este un povățuitor indispensabil.

Pentru o mai amănunțită informare dăm mai jos cuprinsul acestei valoroase cărți:

I. Pastorația individuală: *a*) Vizitele pastorale; *b*) Cercetarea bolnavilor; *c*) Vizitele pastorale în școală; *d*) Preotul în contact pastoral cu autoritățile; *e*) Preotul în contact pastoral cu credincioșii; *f)* Pastorația cu prilejul sfințirilor; *g)* La alte ocaziuni.

II. Pastorația socială: Cercuri pentru propagandă relig. mor. Cercuri misionare. Corporațiuni, societăți, reuniuni. Casele naționale (culturale). Preotul în viața politică. ⁂

CRONICĂ.

INTERNĂ.

Principele Basarab Brâncoveanu și reclădirea Sf. Mănăstiri dela Sâmbăta de sus Apelul călduros adresat de I. P. S. Mitropolit Nicolae pentru strângerea de danii din cari se va ridica din nou gloriosul așezământ religios brâncovenesc dela Sâmbăta de sus, a fost primit cu cele mai frumoase simțiri de toată suflarea înțelegătoare din cuprinsul țării. Dovada cea mai bună a acestui fapt este că clerul și poporul se întrec în jertfelnicie pentru rezidirea sfântului locaș — surpat de vrășmașii legii strămoșești și ai neamului. In mai puțin de o lună de zile s'au adunat peste 600,000 de lei. Și jertfele «dătătorilor de bună voie» continuă să se arete.

Acela care între cei dintâi a înțeles semnificația și rostul rezidirii piosului așezământ brâncovenesc, este însuși dl Basarab Brâncoveanu, vlăstar al glorioasei familii de voevozii — ctitori de sfinte lăcașuri.

Primind o listă de colectă dela I. P. S. Mitropolitul Nicolae, D-sa răspunde printr'o scrisoare al cărui cuprins este o elocventă dovadă, că în sufletul principilor arde încă viu credința și dragostea pentru «bunapodoabă» a casei lui Dumnezeu.

Pentru frumuseţea gândurilor şi simţirilor cari împodobesc această scrisoare — o reproducem în întregime, ca pe un preţios document al vremii:

«*Inalt Prea Sfinţite!*

Intorcându-mă dela Cezieni unde am petrecut sfintele sărbători cu familia mea, primesc înălţătoarea şi prea frumoasa scrisoare pe care Inalt Prea Sfinţia Voastră a-ţi binevoit să mi-o adresaţi, însoţită de documentele privitoare la opera măreaţă pe care o proectaţi, de a reclădi Biserica, precum şi Mănăstirea, înfiinţată de Constantin Brâncoveanu la Sâmbăta de sus, spre a face din ele un sfânt locaş de înaltă cultură umană şi creştină.

Ideea aşa de frumoasă, născută din cugetările Inalt Prea Sfinţiei Voastre şi chemată să dea poporului nostru roade aşa de binefăcătoare, îmi umple inima de bucurie, şi va fi pentru mine o dulce misiune de a da operei întreprinse de Inalt Prea Sfinţia Voastră întregul meu concurs moral şi material.

Mai mult ca oricând, după reîntregirea neamului românesc şi după ce s'au dăruit poporului nostru drepturile cetăţeneşti cele mai largi, prin care i se încredinţează lui destinele unui neam astăzi liber şi de sine stătător, după atâtea veacuri petrecute în durerile iobăgiei, se impune datoria de a lumina spiritele prin cultură şi de a înălţa sufletele ridicându-le până la sferele superioare unde străluceşte sfânta morală creştină propovăduită pentru mântuirea omenirii de Domnul nostru Isus Hristos.

Mă voiu ocupa fără întârziere cu adunarea subscrierilor, şi nu mă îndoesc că, fiind dată însemnătatea operei al cărei iniţiator Inalt Prea Sfinţia Voastră sânteţi, rezultatul demersurilor mele va fi pe deplin satisfăcător.

Personal mă voi înscrie în capul listei, pe care mi-o încredinţaţi, cu suma de Lei 100,000.

Nu vreau să închei această scrisoare fără a mulţumi Inalt Prea Sfinţiei Voastre, în numele meu şi al întregii mele Familii, pentru preţioasele urări ce binevoiţi a-mi le face cu prilejul sfintelor sărbători, şi rog pe Inalt Prea Sfinţia Voastră să primiţi expresiunea sentimentelor mele cele mai respectuoase şi cele mai devotate. (*ss*) *Basarab Brâncoveanu.*

*

Cinci ani de apostolat creştin. «Lumina Satelor», minunata gazetă poporală, întemeiată din iniţiativa I. P. S. Mitropolit *Nicolae* şi scrisă în duh religios de harnicul părinte *Iosif Trifa* a împlinit cinci ani de rodnic apostolat. E un iubileu, pe care cronicarul conştienţios, în stare să judece faptele nu după sgomotul ce-l fac, ci după rodnicia lor, va trebui să-l taie la răboj. Căci ceeace a realizat păr. I. Trifa prin scrisul său înţelept şi

iscusit este — fără exagerare — o adevărată şcoală a poporului. Şi această şcoală este cu atât mai ziditoare de suflete, cu cât învăţătorul inspirator al ei a fost şi este Mântuitorul nostru Isus Hristos, iar «materia de învăţământ» — Evanghelia Lui cea sfântă. Tot ce s'a scris în această gazetă, a fost străbătut de duhul Evangheliei. De aceea s'au şi alipit de ea cu atâta dragoste toţi cei însetoşaţi de Dumnezeu şi de cuvântul Lui.

Dar în acest scurt răstimp de 5 ani părintele Trifa a organizat şi o instituţie dintre cele mai folositoare: e Oastea lui Isus, ai cărei ostaşi se obligă prin jurământ să se ferească de patimi (în deosebi de popularele patimi ale sudalmei şi beţiei) şi să trăiască după învăţăturile Evangheliei.

Oricât de bizară i-ar părea cuiva această organizaţie, ea este creştină prin escelenţă. Căci pentru slăvitul apostol Pavel fiecare creştin trebuie să fie un ostaş al lui Hristos. De aceea i-a şi scris iubitului şi strădalnicului său ucenic frumoasele cuvinte de îndemn: «Iar tu te luptă şi *sufere* ca un bun ostaş al lui «Hristos».

Dar părintele Trifa a mai făcut un lucru bun: şi-a adunat pârga gândurilor sale, risipite pe paginile «Luminii Satelor» din cei cinci ani împliniţi, în 12 cărţi. Oricine va ispiti paginile acestor cărţi, va găsi în ele o sănătoasă hrană sufletească. Orice bun creştin — şi în primul rând, fireşte, orice bun preot — e obligat moraliceşte să uşureze cât mai largă râspândire gazetei «Lumina Satelor» şi a cărţilor din care părintele Trifa şi-a împletit cea mai frumoasă cunună jubilară. *Neculce.*

*

Apărarea Bisericii strămoşeşti. Dela o vreme, se îndreaptă contra bisericii noastre strămoşeşti o mulţime de atacuri şi se săvârşesc acţiuni duşmănoase pe căi ascunse, ca şi printr'o propagandă neîngăduită, desfăşurată de adventişti şi de alte secte, cari încearcă să zdruncine credinţa străbună a populaţiei ortodoxe.

Cârmuitorii ţării şi ai bisericii au îngrijit încă de acum câţiva ani, — după stăruitoare şi rodnice studii şi desbateri, — să asigure bisericii ortodoxe dominante în stat, o administraţie şi o organizare unitară, ca şi putinţi şi căi de apărare a drepturilor ei, întemeiate pe tradiţie, pe îndreptăţiri istorice, ca şi pe rosturile ei naţionale în viaţa statului. Astfel s'a votat şi promulgat legea de unificarea organizaţiei şi administraţiei bisericii ortodoxe române.

Legea a început de atunci să se aplice, şi o serie de măsuri, cari necesitau vreme de studii, s'au aplicat treptat, de îndată ce realizarea lor era cu putinţă. Intre acestea a fost şi recenta decizie a dlui ministru V. Goldiş, prin care se rânduiau, după noua lege, înfiinţarea noilor parohii, ca şi condiţiile de existenţă a celor vechi. Decizia aceasta a stârnit dis-

cuţii numeroase şi în Parlament şi în presă, în urma atacurilor conduse de celelalte culte şi de reprezentanţii cultelor minorităţilor.

Din răspunsul dat de dl ministru al cultelor, în Senat, interpelatorilor greco-catolici, desprindem principalele date statistice oficiale, cari ilustrează îndeajuns cât de nejustificate au fost toate atacurile îndreptate contra hotărârilor ministeriale, — cari nu erau decât cele legale, — şi mai ales cât de neîndestulător era ajutorul statului dat bisericii strămoşeşti, în comparaţie cu cel dat cultelor minoritare în proporţia numărului credincioşilor.

Dar să lăsăm cifrele să vorbească.

După cifrele oficiale, luate din bugetul anului 1926, subvenţia statului, acordată anual diferitelor culte este următoarea:

Ortodoxilor, cari numără 12 milioane suflete, 330 milioane Lei.

Uniţilor (greco-catolici), cari împreună cu rutenii numără 1.386,000 suflete, 50 milioane Lei.

Protestanţilor (reformaţi, luterani, unitari), în total 1.060,000 suflete, 36.894,342 Lei.

Musulmanilor, la 153,000 suflete, 4.619,112 Lei.

Romano-catolicilor, la 1.270,000 suflete, 20.666,818 Lei.

Israeliţilor, cari numără 1.030,000 suflete (230 mii în Transilvania şi 800 mii în Vechiul Regat) 400 mii Lei, acordaţi numai celor din Transilvania, întrucât cei din Vechiul Regat nu primesc subvenţie

Faţă de uniţi, ortodoxii fiind de 9 ori mai mulţi, ar trebui să primească 450 milioane Lei; faţă de protestanţi, fiind de 12 ori mai mulţi, li s'ar cuveni 446 milioane Lei; faţă de musulmani fiind de 80 ori mai mulţi, li s'ar cuveni 369 milioane şi în realitate au primit 330 milioane Lei.

Din cifrele de mai sus se vede aşadar, clar, că ortodoxii primesc, în raport proporţional cu numărul sufletelor, mai puţin decât toate celelalte culte şi că cei mai favorizaţi sunt uniţii.

Ortodoxii la 12 milioane de suflete au 18 episcopi; uniţii la 1.386,000 de suflete au 4 episcopi, deci ortodoxii proporţional ar trebui sa aibă 36; protestanţii, reformaţii la 230 mii de suflete au 2 episcopi, luteranii la 358 mii de suflete au un episcop, şi unitarii la 60 mii de suflete au un episcop, proporţional ortodoxii ar trebui să aibă deci 40 de episcopi; romano-catolicii la 1.430,000 de suflete au 5 episcopi (3 în Ardeal şi 2 în Vechiul Regat), deci proporţional ortodoxii ar trebui să aibă 45 de episcopi; israeliţii şi musulmanii n'au episcopi, ci rabini şi hoge.

Aşadar şi în această privinţă ortodoxii sunt nedreptăţiţi.

Statistica oficială ne mai arată că şi în ce priveşte numărul canonicilor sau consilierilor greco-catolicii şi romano-catolicii întrec cu 60% îndreptăţirile faţă de numărul sufletelor pe cari le reprezintă şi tot asemenea şi în ce priveşte numărul protopopilor.

Dar unde statistica oficială conţine date cu desăvârşire întristătoare pentru biserica noastră strămoşească, e la capitolul salarizarii preoţilor. Aci statistica ne spune, că preoţii ortodoxi cu seminarul inferior, sunt salarizaţi abia cu 250 Lei lunar salar de bază, cei cu seminarul superior cu 350 Lei lunar, cei cu teologia academică sau cu titlurile de licenţiaţi şi doctori cu 500 şi 600 Lei lunar. Şi statistica oficială ne aduce exemplul nominal următor: pe când părintele catolic Zomora din Alba-Iulia, celibatar, are dela stat o plată lunară de 16,140 Lei, pe când preotul ortodox român Victor Uscăbescu din Munţii Hălmagiului, care hrăneşte zece suflete, are o congruă dela stat de abia 3415 Lei lunar.

Exemplul acesta este într'adevăr cum nu se poate mai întristător pentru vitregia, cu care e tratat clerul ortodox faţă de cel minoritar sau catolic.

Dacă într'adevăr sunt multe parohii, cari au îndreptăţirea să existe, fiindcă credincioşii lor întrunesc un număr însemnat, apoi statistica ministerului cultelor ne arată că uniţii (greco-catolicii) au parohii în judeţul Făgăraş, bunăoară, la Rucăr cu 10 suflete, la Calbor cu 20 suflete, la Bohalţ cu 82, la Ludişor cu 112, la Hurel cu 133, apoi în judeţul Trei-Scaune la Sf. Gheorghe cu 20 suflete, la Arcuş cu 30 şi în Hunedoara la Goslău, Berin şi Sebeşul-Nou cu 2 sau 3 familii, iar reformaţii au deasemenea parohii la Cricău, la Benic, la Teiuş şi Sântimbru tot numai cu două sau trei familii.

*

Am publicat aceste interesante date statistice oficiale, cari ilustrează destul de limpede cât de nejustificate sunt plângerile celorlalte culte din ţară contra măsurilor legale, pe care biserica strămoşească le ia, ca să-şi asigure trăinicia şi temeliile acestei instituţii naţionale, pavăză de atâtea zeci de veacuri pentru păstrarea fiinţei noastre etnice. *Emil Ciuciana.*

*

Revenire la ortodoxie. Revista «Biserica şi Şcoala» din Arad aduce ştirea că Stan Flore din Curtici cu doi băeţi ai săi, cari nu erau botezaţi, au revenit la sânul sfintei biserici ortodoxe, la îndemnurile d-şoarei învăţătoare Maria Oprea de acolo, care a primit să fie naşa de botez la cei doi copii. In ziua de 30 Decemvrie 1926 locuitorul George Nica din Cermei, aparţinând până acum sectei nazarene a primit taina sfântului botez conform ritului nostru ortodox. Tot în aceiaşi zi şi-a făcut declaraţia de trecere la biserica noastră locuitorul Flore Selejan

din Cermei carele 26 de ani a aparţinut sectei baptiste. Asemenea Mihai Micuţi şi mama sa Ioana din Arăneag, s'au în tors la legea ortodoxă la sărbătoarea Naşterii Domnului. Tot aşa Teodor Pop cu soţia Ana, fost conducător al secţiei baptiste şi văd. Elena Dragoş şi Elena Pop, din Slatina Butenilor.

*

EXTERNĂ.

Un cămin al Ruşilor „din împrăştiere". Prăpădul bolşevismului din Rusia a împrăştiat un mare număr de Ruşi prin toate ţările Europei. Nu puţini dintre ei au ajuns în Jugoslavia, unde au fost primiţi cu căldură de fraţii lor Slavi. Ţară nouă, Jugoslavia avea să-şi organiseze atâtea servicii publice nouă la cari preţioasele puteri ce şi le îmbiau refugiaţii ruşi au putut fi folosite în chipul cel mai fericit. Ajutând pe nefericiţii refugiaţi, Jugoslavia se ajuta pe ea însaşi. Astfel o mulţime de savanţi, profesori, ingineri, medici, artişti şi alţi Ruşi cu pregătire intelectuală, au putut fi plasaţi pela universitate, pela ministere, pela spitale, la întreprinderi industriale sau la alte aşezăminte de interes obştesc. Nu este mic nici numărul preoţilor şi al teologilor ruşi, cari şi-au făcut cămin în Jugoslavia îndeosebi în cele 2 centre de viaţă bisericească: Carloviţ şi Belgrad. Colonia rusă din Belgrad, este destul de numeroasă. Ea cuprinde peste 10,000 (zece mii) de membrii care-şi au bibliotecile lor, restaurantele lor şi ceeace e şi mai firesc, biserica lor, care au ridicat-o refugiaţii de curând, dintr'un spirit de largă jertfelnicie. E inutil să mai spunem că biserica e simplă, ridicată fiind după modelul bisericilor rurale din Rusia. Cupola ei se ridică totuşi maiestoasă printre arborii unui vechiu ţintirim într'un cadru pitoresc care atrage sufletele dornice de mângăiere în casa lui Dumnezeu. Acest sfânt locaş nu a putut fi ridicat decât cu mari jertfe din partea credincioşilor, cari cu o dărnicie vrednică de toată lauda şi-au rupt din modestul lor câştig zilnic pentru a putea ridica acest locaş de închinăciune. Biserica e decorată simplu. Sărăcia aceasta de decor e imaginea elocuentă a sărăciei Ruşilor din împrăştiere, dar ea este în acelaş timp dovadă a sufletului lor nevăduvit de idealul religios. Simplitatea excesivă a podoabei de pe pereţii bisericii nu împiedecă însă pe Ruşii din Belgrad de a se aduna aci în zile de sărbători în număr mare şi de a săvârşi slujbe religioase cărora le dau o măreţie impunătoare corurile cântate cu o profundă evlavie şi cu un neasemânat entusiasm religios. In zilele din urmă columnele din naia bisericii au fost împodobite jur împrejur cu drapelele regimentelor din armata rusă. Se ştie că odată cu desmembrarea armatei ţariste (cu prilejiul revoluţiei din 1917) au fost salvate de către ofiţeri devotaţi drapelele celor mai multe regimente. Ele au fost duse de cei ce le-au salvat şi au ajuns astfel prin toate ţările Europei. Dupăce bi-

serica rusească din Belgrad a fost gata, aceste drapele au fost adunate şi aşezate după cum am spus în jurul stâlpilor cari sprijineau bolta sfântului locaş din Belgrad. Cele 146 de drapele sunt păzite zi şi noapte, ca scumpe relicvii ale imperiului ce s'a surpat. Zidurile bisericii ruseşti din Belgrad au ajuns în felul acesta un fel de ziduri ale plângerii şi ale speranţei Ruşilor din împrăştiere. *Neculce.*

*

Mişcarea liturgică în biserica protestantă. Un fenomen îmbucurător al vieţii spirituale din veacul nostru este setea religioasă care se prezintă într'o formă tot mai accentuată la toate popoarele. Această sete n'o poate stâmpăra cultul divin protestant, din centrul căruia lipseşte săvârşirea sfintei Euharistii, care este «apa vie» pentru viaţa religioasă. Conducătorii bisericii protestante au ajuns la convingerea, că aceasta lipsă trebue înlăturată, că acest gol trebue umplut. Necesitatea aceasta atât de arzătoare a provocat mişcarea liturgică în biserica protestantă.

In Germania s'a format o societate (liturgică) «Hochkirchlich-ökumenischer Bund». Această societate luptă pentru a mărturisi pe pământ protestant, cu cuvântul şi cu fapta, principiile cele mai vechi ale creştinismului, precum şi pentru o unire cu întreaga creştinătate, pe baza iubirii creştineşti. Ei doresc să introducă în cultul divin, ca punct culminant, săvârşirea sfintei Euharistii. Acest desiderat l-au şi realizat la 1 Decemvrie 1926 cu ocazia congresului asociaţiei susnumite când în biserica din Dorothänstadt în Berlin s'a săvârşit sfânta Euharistie, pe lângă un ritual până acum nemaipomenit, într'o biserică protestantă.

Preotul pontificator împreună cu diaconul au fost îmbrăcaţi în odăjdii, în felon, epitrafir, sfită, orar, au întrebuinţat tămâie, au pomenit sfinţii şi s'au rugat pentru cei morţi. Sfânta liturghie în forma aceasta nouă împreună într'un mod organic elemente din biserica ortodoxă, romană şi luterană.

Aderenţii acestei direcţii cred că în sfânta cuminecătură se află însuşi trupul şi sângele Mântuitorului nostru Isus Hristos; nu recunosc primatul papal şi susţin şi pe mai departe noţiunea caracteristică luterană «sola fide».

Inainte de sfânta Liturghie o mare parte a participanţilor s'au spovedit la preot. Noua întocmire în forma aceasta a cultului divin, a avut un efect fără seamăn. *N. T.*

NOTE şi INFORMAŢII.

In ziua de 9 Ianuarie a. c. la liceul Mihai Viteazul din capitală d. St. Nicolaescu, profesor la şcoala superioară de război, şi-a desvoltat conferinţa despre vechimea cetăţuiei Argeş şi a Bisericii Domneşti.

Numele cetăţii este de origine tracă şi înseamnă aquilă. Pecetea veche a oraşului poartă o aquilă regală cu două capete. O atare aquilă s'a găsit şi pe o consolă a bolţilor vechei curţi Domneşti. Ca aşezământ, biserica a fost zidită dintru început pe locul unui vechi templu păgân şi a suferit prefaceri în cursul vremurilor. Maeştrii încercaţi în arta arhitecturii au stabilit, ţinând seamă de planul bisericii, de felul şi materialul de construcţie, că ar fi din sec. X-lea. Unele acte ale Patriarhiei de Constantinopol confirmă acelaş lucru, arătând-o la această epocă ca episcopie, depinzând de Patriarhie. Biserica a fost reparată în sec. XIII de Radu Negru Vodă ce-i zic şi descălicător al Ţării. Portretul domnitorului şi al doamnei sale Ana, ca ctitori, se află în naos. Inscripţia slavă ni-l arată ca domn a toată Ţara Românească şi al Vidinului cu tot cuprinsul lui.

Intre 1223—1224 Radu Vodă a adus aci moaştele sfintei mucenice Filofteea dela Târnova, care se serbează în ziua de 7 Decemvrie. Cu acest prilej s'a adaos la vechiul hram al bisericii şi acela al sfintei mucenice. Avem în ţară o serie întreagă de biserici vechi şi nouă cu acest hram. Vieaţa veche a sfintei a fost scrisă de Patriarhul Eftimie al Târnavei (1376—1393). Tot el a scris şi vieaţa cuvioasei Filofteea din Molivot, care se prăznueşte în ziua de 28 Mai. Şi mai avem o cuvioasă Filoftee, numită dela Atina, care se cinsteşte în ziua de 19 Februarie.

Mormintele şi tezaurele descoperite la Argeş ne confirmă în totul adevărul mărturisit de documente şi cronici. Radu Negru Vodă descălecătorul răsare viu astăzi, numai e un mit, o legendă. Toate ipotezele făcute până aci în lipsă de documente sau pe greşita interpretare a unor documente târzii, cad dela sine. Radu Negru nu este Radu Vodă, tatăl lui Dan şi al lui Mircea, ci Radul descălecătorul Ţării (1206—1214). Biserica Domnească n'a fost sediul vechei Mitropolii a Ţării Româneşti, cum greşit s'a afirmat şi dovedeşte că Mitropolia Ţării este cu mult mai veche de 1359, cum s'a crezut. Sediul ei a fost pe locul unde astăzi se află biserica mănăstirii Argeş. Hramul străvechei mitropolii a fost Adormirea Maicii Domnului. Inscripţia slavă pusă la rezidirea bisericii de Neagoe Vodă Basarab (1512—1521) spune, că aici a fost vechea Mitropolie a Ţării şi acelaş lucru îl confirmă în scris şi Gavril Protul, mai marele Sfântului Munte,

care a luat parte la sfinţirea bisericii în 1517. Respinge cu multe documente părerea «că până în secolul al XVI-lea, noi n'am fi avut decât mici bisericuţe de lemn» şi dovedeşte cu prisosinţă că vieaţa bisericească a început cu mult mai de vreme. Printre cele mai vechi mănăstiri «încă dela începutul Ţării» citează din documente mănăstirile Govora, Snagovul, Strugalea, Tânganul, Valea, Dealul, Bolintinul, etc. Aceste mănăstiri erau în fiinţă înainte de sec. XIV-lea. Aşa dar vieaţa monastică nu începe cu sfântul Nicodim, ci mult mai de timpuriu. Mărturie întru aceasta avem şi actele sinodale ale Patriarhiei de Constantinopol.

*

Revista eparhială «Biserica şi Şcoala» dela Arad a împlinit 50 de ani de existenţă. E o vârstă frumoasă şi lumina împrăştiată în acest răstimp de numita foaie bisericească îi dă tot dreptul să-şi sărbătorească jubileul unei jumătăţi de veac, în haină de sărbătoare. Paginile numărului jubilar îl împodobesc articole semnate de P. S. Episcop Grigorie, P. S. Episcop Roman, P. S. Episcop Nic. Ivan, dl V. Goldiş, ministrul cultelor, dl N. Iorga, dl I. Lupaş, ministrul sănătăţii, Dr. A. Cosma, Prot. Dr. Gh. Ciuhandu, Arhim. Policarp Moruşca, M. Păcăţian, Dr. T. Botiş, Prot. Al. Munteanu al lui Vasile, Prot. Şt. Cioroianu, Prof. C. Turicu, Pr. Voniga, S. Stanca etc.

Ne alăturăm cu toată inima la bucuria ce o simt fraţii noştri arădani cu prilejul aniversării a 50-a a revistei «Biserica şi Şcoala», căreia îi dorim viaţă lungă şi apostolat încununat cu roduri bogate, sub înţeleptul patronaj al P. S. Grigorie.

*

Fericita iniţiativă a I. P. S. Mitropolit Nicolae, de a reclădi glorioasa mănăstire brâncovenească dela Sâmbăta de sus, n'a rămas fără răsunetul cuvenit nici în presa cotidiană. Ziarele din capitală ca şi cele din provincie au reprodus — unele în întregime, altele sumar — apelul înţeleptului păstor duhovnicesc, însoţindu-l de comentarii cari subliniază după cuviinţă semnificaţia operei ce se realizează prin jertfelnicia credincioşilor dreptmăritori. Iată, de pildă, ce scrie d. Nae Ionescu în ziarul «Cuvântul» din Bucureşti:

«Inalt Prea Sfinţitul Nicolae Bălan, arhiepiscop de Sibiiu şi mitropolit al Ardealului, a trimis de ziua Naşterii Domnului, tuturor credincioşilor săi, o epistolă pastorală, cerându-le să contribue la reclădirea vechii mănăstiri brâncoveneşti dela Sâmbăta de sus. Scrisoarea însufleţită de un larg şi înalt spirit păstoresc găseşte cuvinte grave şi emoţionante pentru îndemnul acesta, pe care îl socotim drept cea mai caracteristică manifestare a ortodoxiei ardelene dela unire încoace.

Căci nu este vorba numai de reconstruirea unui monument istoric, operă care, e drept, şi-ar avea interesul ei artistic

şi cultural-naţional, — ci, trecând cu mult peste aceste intenţii, de reclădirea unui centru de viaţă călugărească, înţeles a deveni focar de ofensivă creştină.

Dar refacerea nouei mănăstiri în Ardeal este un lucru nou şi întru toate semnificativ. Căci ortodocşii din vechiul regat şi din Basarabia, cari îşi mai dau seama încă de ceeace ar putea să însemneze ortodoxia, — dacă, printr'o misiune, i s'ar pune din nou în lucru resorturile intime, — au constatat totdeauna cu îngrijorare bunăvoinţa redusă pe care prelaţii noştri ardeleni o puneau în înţelegerea problemei călugăreşti.

Este adevărat, de atâta vreme, în Ardeal tradiţia vieţii monacale este pierdută. Lupta, care aproape de trei veacuri s'a purtat împotriva bisericii ardelene de răsărit, lovise mai ales în aşezămintele mănăstireşti. Infrânta tânguire din «Plângerea mănăstirii Silvaşului»:

...De mânie s'a umplut ca un pardos
Şi asupra cinului călugăresc s'a întors
Ca de tot să-l prăpădească,
Prin Ardeal să nu se mai găsească,
Mănăstirile de peatră le-au surpat,
Schiturilor de lemn foc li-au dat...

pe care o reproduce «Telegraful Român» dela Sibiiu, este o credincioasă resfrângere a realităţilor istorice de pe vremuri. Biserica noastră de peste munţi a fost constrânsă deci a se desfăşura mai ales pe linia de viaţă a clerului de mir.

De aici, adică din această lipsă forţată de tradiţie monacală, atitudinea uneori chiar mai mult decât indiferentă a ortodoxiei ardelene faţă de puterile spirituale ale călugărismului; de aici şi bănuiala de tendinţă laicizantă care, pentru noi, apasă asupra bisericii orientale de dincolo.

Inalt Prea Sfinţitul Nicolae al Sibiiului ne desminte, şi anume prin cea mai bună metodă: printr'o mare faptă creatoare. Să-i fim recunoscători. Şi să dorim ca toţi oamenii de bine să se grăbească a fi sprijinitorii înaltului său gând».

*

Ultimul congres al Asociaţiei clerului «Andrei Şaguna» din Mitropolia Ardealului s'a ocupat în deosebi de problema organizării tineretului nostru adult şi a îndrumării lui în spiritul unei culturi creştine şi naţionale. Spre marea noastră bucurie autorităţile bisericeşti încă înţeleg să dea tot sprijinul preoţimii noastre în această nobilă şi salutară strădanie. Consiliile eparhiale (cel puţin unele) au şi luat măsuri ca organizaţiile tineretului adult în societatea «Sf. Gheorghe» să se facă fără amânare, ori unde este cu putinţă. Comitetul central al asociaţiei clerului trimite, la dorinţă, stratutele Soc. «Sf. Gheorghe» oricui

le va cere. Un bogat material pentru îndrumarea tineretului nostru vor găsi P. C. noştri preoţi şi în noul volum de «Anale» ale Asoc. clerului — ce va apărea în curând.

*

Multatacatul proiect de lege al dlui Petrovici a fost publicat celor în drept la jumătatea lui Ianuarie. Religia e menţinută în fiecare clasă, iar despre profesorii de religie spune că sunt cu şi fără biserică Va să zică s'a cedat dreptul de existenţă şi catedrelor de religie.

Cu toate acestea, dela Bucureşti, persoane — cari îşi dau seama ce spun — ne îndeamnă să cerem înalte intervenţii personale pe lângă dl Petrovici în favorul profesorilor de religie fără parohie. De ce? Nu ştim.

Intervenţie oficială s'a făcut la timp.

*

Chestia controlului învăţământului religios în şcoala primară şi secundară de către biserică e contestat de anumite persoane din ministerul instrucţiunii, cari se vede, au provocat şi decisia identică a consiliului inspectorilor pe baza unui articol din... Regulament. Chestiunea ajunge ridicolă, dacă regulamentul poate desfiinţa legea. Articolul 33 din legea pentru organizarea bisericii ortodoxe spune: «Invăţământul religios pentru elevele şi elevii de *religie ortodoxă în şcolile primare, şi secundare confesionale, publice şi particulare,* este obligator şi se va preda *sub controlul Bisericii şi al Ministerului instrucţiunii,* potrivit legilor» (nu regulamentelor!).

Peste tot se pare, că la noi, unii oameni departe de a se feri de ridicol, îl căută cu pasiune şi acolo unde mintea sănătoasă dă îndrumări logice şi chiar... legale. Căci în ce chip să-ţi explici această atitudine: să faci obligator învăţământul religios ortodox, fără să-i laşi bisericii dreptul de a-l controla? Elevii nu sunt membrii acestei comunităţi? Şcoala-i trece în alta? Sau inspectorii — adeseori recrutaţi cum se ştie — sunt a toate ştiutori în cele religioase?

Noi am mai cerut şi cerem şi acum, ca pentru învăţământul religios, al cărui control superior este rezervat exclusiv, fiecare eparhie să aibă inspector de specialitatea religiei, preot cu practică didactică, dovedită rodnică, numit de episcop şi recunoscut şi întărit de minister cu drepturi egale cu al inspectorilor secundari; el va fi ochiul episcopului în tot ce priveşte învăţământul religios primar şi secundar şi cel ce-i va aduce unificarea de procedură metodică şi îmbunătăţirea. In consiliul inspectorilor statului se va bucura de situaţie egală cu ceilalţi inspectori.

Numai în cazul acesta vom putea intra în legalitate, vom avea progres pe terenul educaţiei religioase şi armonie între

factorii, pe cari mai adesea mici nesocotințe de sus îi pun pe tăiș de cuțit.

G. M.

*

Criza de preoți nu este un fenomen izolat, la noi. Ea bântue și aiurea. In Franța catolică, de pildă, ea a întrat într'o fază atât de acută, încât a stârnit îngrijorarea justificată a factorilor dela conducerea bisericii. In luna Noemvrie a anului trecut s'a ținut la Marsilia un mare congres, în care preoți și laici de o potrivă s'au sfătuit, cum ar putea găsi un drum de ieșit la liman din criza de preoți, de un caracter cu adevărat grav. Căci din 36.000 parohii din Franța 12.000 sânt vacante!

*

La Paris (18 Rue de Madrid VIII) apare lunar revista antibolșevică *La Vague Rouge*. Publicația care apare sub auspiciile Ințelegerii Internaționale contra Internaționalei a III-a aduce bogate și documentate știri despre mișcarea comunistă universală precum și despre contra-acțiunea celorce vor să scape lumea de primejdia roșie. Este o revistă din care pe viitor vom spicui și noi interesante și folositoare lucruri.

*

Proiectul de lege pentru reforma învățământului secundar împarte materia religiei pe clase după cum urmează: cl. I, Vechiul Testament, cl. II și III, Noul Testament (cu citiri din Biblie), cl. IV, morala creștină, cl. V, dogmatica, cl. VI, Istoria creștinismului și a Bisericii ortodoxe, cl. VII, Apologetica. Firește aceste discipline religioase pretind — și credem că li se vor acorda — cel puțin câte două ore săptămânale. Impărțirea pe clase însă nu o credem de cea mai potrivită cu puterea de ințelegere a elevilor. Ordinea mai firească ar fi aceasta: cl. IV Istoria creștinismului, cl. V Dogmele cl. VI Morala (care trebue să se bazeze pe dogme — și nu invers). O documentare mai largă e de prisos.

*

Primim la redacție «Raportul secretariatului despre activitatea comitetului în anul 1925 către adunarea generală a Societății ortodoxe naționale a femeilor române» (Secția Cluj). Raportul alcătuit cu temei este o dovadă strălucită că filiala Cluj a numitei societăți, sub conducerea înțeleaptă a prezidentei dna Elena Popescu-Voitești, a desfășurat în anul 1925 o intensă și multilaterală activitate.

Din această activitate remarcăm, cu lauda cuvenită, următoarele fapte:

Organizarea unei serii de conferințe religioase, organizarea unui cor care a colindat pela casele credincioșilor cu prilejul sf. sărbători ale Crăciunului, organizarea unui concert

religios, acordarea de premii elevilor şi elevelor silitori şi cu bună purtare morală, înfrumseţarea bisericii din Cluj, votarea unei donaţii de 40—60.000 Lei din fondul societăţii pentru cumpărarea unui clopot pe seama catedralei ort. din Cluj. ş. a.

Sunt tot atâtea dovezi, că dragostea pentru Biserică e vie în sufletele femeilor ortodoxe. Comitetul filialei Cluj a societăţii femeilor ortodoxe se poate felicita şi poate pretinde cel mai efectiv sprijin din partea tuturor celorce iubesc buna podoabă a casei lui Dumnezeu şi se îngrijesc de creşterea sănătoasă a tineretului nostru.

*

CRONICA INSULTELOR FRĂŢEŞTI.

Citând dintr'un articol scris în ziarul «Crucea» din Bucureşti, despre eforturile ce le face biserica apuseană pentru creşterea religioasă a copiilor — «Unirea» dela Blaj adaogă sentenţios: «pentru a face o atare educaţie se cere ca biserica să aibă viaţă şi ca clerul ei să fie apostol, iar nu *mercenar şi năimit*» (cum e, după «Unirea», clerul ortodox, se 'nţelege!) Apologeţii unaţiei minoritare (deci, implicit, vrednică să fie apărată de Liga Naţiunilor) şi toţi ceice ne acuză de asprime stilistică în lupta noastră, ar fi bine să-şi însemne aceste graţiosităţi de limbaj cu care ne împroaşcă candoarea morală a «prelaţilor papali» de pe Târnave. Noi renunţăm la orice comentar. Scuipăm şi ne vedem de treabă.

*

In parohia Ilba, jud. Satu-mare, preotul gr.-catolic de acolo a ieşit a doua zi de Bobotează în drumul mare şi a strigat în faţa poporului, că ortodocşii sunt spurcaţi, păgâni, înşelători tâlhari, asemănând biserica ortodoxă cu un closet. Pe femei le-a scuipat în faţă zicând că ortodocşii din această ţară sunt câini fără rost. «Ce vreţi voi? — a zis mai departe preotul unit — în ţara aceasta nu vedeţi că nu aveţi nici o lege? Ce veţi face voi când vor veni Ungurii înapoi? Vă vor pune pe furci.»

*

Pentru eruditii teologi dela «Vestitorul» din Oradea-mare Biserica ortodoxă şi cea protestantă sunt nici mai mult nici mai puţin decât «două secte anticatolice». E cel mai nou atribut cu care ne gratifică trufia neghioabă a discipolilor fericitului Ignatie.

Săracii!

BIBLIOGRAFIE.

— A. F. Maunoury: Comentarul asupra epistolei Sf Apostol Pavel către Evrei. Prelucrare de Pr. G. F. Ciauşanu. Ed. Scrisul Românesc. Craiova 1926. Pag. 216. Preţul 50 Lei.

— R. Cândea: Biserică şi Stat. Cernăuţi 1926. Ed. «Glasul Bucovinei». Pag. 21.

— R. Cândea: Arhimandritul Clement C. Popovici. Cernăuţi 1926. Ed. «Glasul Bucovinei». Pag. 9.

— R. Cândea: Biserica ardeleană în anii 1916—18. Cernăuţi 1926. Pag. 47. Lei 25.

— R. Cândea: Sfârşitul unei ireligiosităţi: al marxismului. Cernăuţi 1926. «Glasul Bucovinei». Pag. 29.

— Pr. Prof. Gh. F. Ciauşanu: Inmuguriri. Craiova 1926. «Scrisul Românesc». Pag. 64. Lei 40.

— Preot. Iosif Trifa: Intraţi în Oastea lui Isus! Chemări de luptă şi de mântuire sufletească. Sibiiu 1927. Ed. autorului. Pag. 164. Lei 30.

— Despărţământul Sibiiu al «Astrei»: Ia-mă cu tine. Sfaturi date unuia care vrea să citească ceva bun. Sibiiu 1927. Ed. «Astrei». Se răspândeşte gratuit.

— Pr. D. Voniga: Activitatea pastorală a preotului în parohie. Arad 1926. Tipografia diecezană. Pag. 114. Lei 40.

Numărul de faţă al revistei noastre este ultimul ce-l mai trimitem abonaţilor noştri cari n'au plătit abonamentul nici pe 1925.

Administraţia „Revistei Teologice".